

*V. International Tourism
and Cultural Heritage
Congress*

CONGRESS
BOOK

Your Cultural Heritage Protect!

Kültürel Mirasına Sahip Çık!

*V. Uluslararası
Turizm ve Kültürel
Miras Kongresi*

BİLDİRİ
KİTABI

5.

ULUSLARARASI

**TURİZM VE KÜLTÜREL
MİRAS KONGRESİ**

Kültürel Mirasına Sahip Çık!

V. Uluslararası Turizm ve Kültürel Miras Kongresi Bildiri Kitabı

08-12 Kasım 2023

Marmaris

V International Tourism and Cultural Heritage Congress Book

08-12 November 2023

Marmaris

Kasım / November 2023

Sayı: UTKM-5

ISBN:
978-625-00-1767-8

Editör / Editor

Dr. Zekeriya BİNGÖL
Öğr. Gör. Erhan İŞLEK
Öğr. Gör. Kadir BAYSAL

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Hüseyin ÇEKEN– Doç. Dr. Levent KARADAĞ - Doç. Dr. Taner DALGIN
Doç. Dr. Yunus TOPSAKAL Dr. Öğr. Üyesi Nihan SİDAR - Dr. Öğr. Üyesi Ebru BAĞCI

© Her Hakkı Saklıdır.

Bildir Kitabında yer alan yazılar kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Yazıların her türlü sorumluluğu yazarlara aittir. Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen yazılar yayınlansın veya yayınlanmasın iade edilemez.

Haberleşme / Information
0532 484 18 42 / 0533 569 29 68
utkm.kongresi.org
utkmkongresi@gmail.com

5
ULUSLARARASI

TURİZM VE KÜLTÜREL MİRAS
KONGRESİ
Kültürel Mirasın Sahip Çık!

KONGRE ONURSAL BAŞKANI

Prof. Dr. Mesut GÜNER
Alanya Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV
Semerkant İpek Yolu Uluslararası Turizm ve Kültürel Miras Üniversitesi Rektör V.

Prof. Dr. Khinalgan JYLKHAIDAR
Bayan-Olgii Moğol Devlet Eğitim Üniversitesi Şubesi Müdürü

Prof. Dr. Volkan ÖNGEL
İstanbul Beykent Üniversitesi Rektörü

KONGRE BAŞKANI

Prof. Dr. Nedim YÜZBAŞIOĞLU
Akdeniz Üniversitesi

KONGRE DÜZENLEME KURULU BAŞKANI VE YARDIMCILARI

Dr. Zekeriya BİNGÖL
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Öğr. Gör. Erhan İŞLEK
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Öğr. Gör. Kadir BAYSAL
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

KONGRE KOORDİNATÖRÜ VE YARDIMCILARI

Prof. Dr. Hüseyin ÇEKEN
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Doç. Dr. Taner DALGIN
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

KONGRE DANIŞMA KURULU BAŞKANI VE YARDIMCILARI

Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT
Balıkesir Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet BAHAR
Kapadokya Üniversitesi

Doç. Dr. Yunus TOPSAKAL
Alanya Üniversitesi

KONGRE YÜRÜTME KURULU BAŞKANI VE YARDIMCILARI

Doç. Dr. Levent KARADAĞ
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Dr. Öğr. Üy. Nihan SİDAR
Alanya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üy. Ebru BAĞCI
Beykent Üniversitesi

5
ULUSLARARASI

**TURİZM VE KÜLTÜREL MİRAS
KONGRESİ**
Kültürel Mirasın Sahip Çık!

DÜZENLEME KURULU

Dr. Zekeriya BİNGÖL	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Dr. Öğr. Üyesi Seda SÜER	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Dr. Burçak AKINCI EKİZTEPE	Söke İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü
Öğr. Gör. Erhan İŞLEK	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Öğr. Gör. Kadir BAYSAL	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

KOORDİNASYON KURULU

Prof. Dr. Hüseyin ÇEKEN	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Taner DALGIN	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Çağla ÖZER	İstinye Üniversitesi

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Ayhan GÖKDENİZ	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Düriye BOZOK	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Emin ŞİHALİYEY	AMEA Nahçıvan Bölmesi
Prof. Dr. Mediha SUBAŞI BAYBUĞA	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Prof. Dr. Murat DOĞRUBAY	Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet BAHAR	Kapadokya Üniversitesi
Doç. Dr. Yunus TOPSAKAL	Alanya Üniversitesi

YÜRÜTME KURULU

Doç. Dr. Levent KARADAĞ	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
Doç. Dr. Hatice ULUSOY	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Gizem ÖZGÜREL	Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Gül YILMAZ	İstanbul Topkapı Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Afıtap BULUT	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Nihan SİDAR	Alanya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ebru BAĞÇI	Beykent Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Oğuz DOĞAN	Antalya Bilim Üniversitesi

KONGRE DIŞ İLİŞKİLER KURULU

Prof. Dr. Rena SULTANOVA	Azerbaycan Bilimler Akademisi
Prof. Dr. Khinalgan JYLKHAIDAR	Moğol Devlet Eğitim Üniversitesi
Doç. Dr. Aktolkin ABUBAKİROVA	Kazakistan Ahmet Yesevi Üniversitesi
Doç. Dr. Cavadxan QASIMOV	Naxçıvan Dövlət Universiteti
Doç. Dr. Flora ALASGAROVA	Azerb. Turizm ve Menecment Üniv.

KONGRE SEKRETERİ

Mertcan SÖNMEZ	Özlin DİNÇ
Esmâ HAN	Fatma AKCAN
Özgür ÖZTÜRK	Bahadır KÖKDEN

5. ULUSLARARASI

TURİZM VE KÜLTÜREL MİRAS
KONGRESİ
Kültürel Mirasın Sahip Çık!

BİLİM KURULU

Prof. Dr. A. Kemal GÜRBÜZ	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet KÖROĞLU	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Ali YAYLI	Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Aslı GÜNEŞ GÖLBAY	İzmir Demokrasi Üniversitesi
Prof. Dr. Atila GÜL	Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Ayhan GÖKDENİZ	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Aynur CİVELEK	Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Barış ERDEM	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Bayram COŞKUN	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Derman KÜÇÜKALTAN	İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu
Prof. Dr. Düriye BOZOK	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Ertekin DOKSANALTI	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Füsun BAYKAL	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Füsun İSTANBULLU DİNÇER	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Haluk TANRIVERDİ	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ÇEKEN	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Prof. Dr. İnci KUYULU ERSOY	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. İsmail KIZILIRMAK	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Kudret GÜL	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Kutay OKTAY	Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. M. Oğuzhan İLBAN	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Mediha SUBAŞI BAYBUĞA	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Alparslan KÜÇÜK	Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet CİHANGİR	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet SARIOĞLAN	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Muammer TUNA	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Murat ÇUHADAR	Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Murat DODĞDUBAY	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Murat YEŞİLTAŞ	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa TEPECİ	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Nedim YÜZBAŞIOĞLU	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan BATMAN	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Oya İnci BOLAT	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Özlem KÖROĞLU	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Saime KÜÇÜKKÖMÜRLER	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Prof. Dr. Salih KUŞLUVAN	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Semra AKAR ŞAHİNGÖZ	Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Şimal YAKUT AYMANKUY	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Şule AYDIN TÜKELTÜRK	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Taner KORKUT	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Umut AVCI	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Prof. Dr. Yaşar SARI	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Yetkin BULUT	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf AYMANKUY	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Zafer ÖTER	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Prof. Dr. Zeynep KARAHAN USLU	Çankaya Üniversitesi

Doç. Dr. Abuzer KIZIL	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Makbule CİVELEK	Bülent Ecevit Üniversitesi
Doç. Dr. Ahu YAZICI AYYILDIZ	Adnan Menderes Üniversitesi
Doç. Dr. Alper ASLAN	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

5. ULUSLARARSI

TÜRKİYE VE KÜLTÜREL MİRAS KONGRESİ

Kültürel Mirasın Sahip Çık!

Doç. Dr. Arzu GÜRDOĞAN	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Aydın ÜNAL	Sinop Üniversitesi
Doç. Dr. Aytekin FIRAT	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Bedriye ASIMGİL	Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Bekir EŞİTTİ	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Bilal DEVECİ	Kırklareli Üniversitesi
Doç. Dr. Canan TANRISEVER	Kastamonu Üniversitesi
Doç. Dr. Ceren AVCİL	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Doç. Dr. Ceren IŞCI	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Ceyda Sevcan SARGIN	Kastamonu Üniversitesi
Doç. Dr. Doğan KUTUKIZ	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. E. Seda ARSLAN MUHACİR	Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Eda BOZKURT	Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Ekrem AYAN	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Filiz SÖNMEZ	Erciyes Üniversitesi
Doç. Dr. Gazi Erkan BOSTANCI	Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Gencay SAATCI	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Gizem ÖZGÜREL	Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Gökçe YÜKSEK	Anadolu Üniversitesi
Doç. Dr. Gökhan AYAZLAR	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Gül ERBAY ASLITÜRK	Adnan Menderes Üniversitesi
Doç. Dr. Gül YILMAZ	İstanbul Topkapı Üniversitesi
Doç. Dr. Gülay ÖZDEMİR YILMAZ	Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Gülşen BAYAT	Iğdır Üniversitesi
Doç. Dr. Günseli GÜÇLÜTÜRK BARAN	Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Hakan TÜRKKAN	Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. Hatice ULUSOY	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Işıl ARIKAN SALTİK	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Levent KARADAĞ	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet BAHAR	Kapadokya Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Serdar GÜZEL	Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Melahat YILDIRIM SAÇILIK	Bandırma Bandırma Onyediy Eylül Üni.
Doç. Dr. Melike GÜL	Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Melike Sakin YILMAZER	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Doç. Dr. Mine CAN	Kocaeli Üniversitesi
Doç. Dr. Muammer BEZİRGÂN	Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Murat Alpaslan KASALAK	Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa DASKIN	Amasya Üniversitesi
Doç. Dr. Nuray TETİK DİNÇ	Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Nühket AKPULAT	Ege Üniversitesi
Doç. Dr. Oğuz DİKER	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Özlem ALTUNÖZ SÜRÜCÜ	Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Perihan KORKUT	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Recep ARSLAN	Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. Reyhan ARSLAN AYAZLAR	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Sabriye ÇELİK UĞUZ	Balıkesir Üniversitesi
Doç. Dr. Savaş ARTUĞER	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Serhat Adem SOP	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Doç. Dr. Serkan DİRLİK	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Sibel ÖNÇEL	Anadolu Üniversitesi
Doç. Dr. Sibel SÜ ERÖZ	Kırklareli Üniversitesi
Doç. Dr. Suna MUĞAN ERTUĞRAL	İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Şebnem ERTAŞ BEŞİR	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Şefik Okan MERCAN	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Şevket ÖKTEN	Harran Üniversitesi
Doç. Dr. Taner DALGIN	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

5. ULUSLARARASI

TURİZM VE KÜLTÜREL MİRAS KONGRESİ Kültürel Mirasın Sahip Çık!

Doç. Dr. Tuğrul YILDIZ	Adnan Menderes Üniversitesi
Doç. Dr. Ufuk ÇÖRTÜK	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Uğur ÇALIŞKAN	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Yalçın ARSLANTÜRK	Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Yusuf TOPSAKAL	Alanya Üniversitesi
Doç. Dr. Zeliha GİDER BÜYÜKÖZER	Selçuk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üy. Afitap BULUT	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Ali BAVİK	Turizm Çalışmaları Enstitüsü
Dr. Öğr. Üy. Aybuke CEYHUN SEZGİN	Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Betül TÜLEK	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Çağla ÖZER	İstinye Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Ebru BAĞCI	Beykent Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Elif SÖNMEZ	Altınbaş Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Füsun ESENKAL ÇÖZELİ	Bandırma Onyedli Eylöl Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Gizem ÖZGÜREL	Balıkesir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Gülüm Burcu DALKIRAN	Trakya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Gümüş Funda GÖKÇE	Düzce Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. H. Emre ENGİN	Avrasya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Hacer Neyir TEKELİ	İstanbul Kültür Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Hilal KAHVECİ	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Mukaddes ATAMAN	Avrasya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Nalan ALBUZ	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Neşe KÖKTÜRK	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Nihan SİDAR	Alanya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Nur ÇELİK İLAL	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Ö. Candan CENGİZ HERGÜL	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Senem YAZICI	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Utku ONGUN	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Yasemin TEKİN	Balıkesir Üniversitesi

Prof. Dr. Alyona BALTABAYEVA	Ahmet Yesevi Üniversitesi
Prof. Dr. Byekyet ULAGVAN	Khovd University
Prof. Dr. Doğan GÜRSOY	Washington State Üniversitesi
Prof. Dr. Emin ŞİHALİYEY	Nahçıvan Devlet Üniversitesi
Prof. Dr. Fevzi OKUMUŞ	University Of Central Florida
Prof. Dr. Ichinnorov MİJİD	Mongolia, Global Leader University
Prof. Dr. İsmail HACİYEY	Nahçıvan Devlet Üniversitesi
Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV	İpek Yolu Ulus. Turizm ve Kültürel Miras Üni.
Prof. Dr. Khaldoon NUSAİR	College Of Econ. And Political Science
Prof. Dr. Khinalgan JYLKHAIDAR	Bayan-Olgii Moğol Devlet Eğitim Üniversitesi
Prof. Dr. Maria D. Vidal CASELLAS	Girona Üniversitesi
Prof. Dr. Michel GOETSCHMANN	Toulouse Meslek Okulu
Prof. Dr. Raushan AVAKOVA	Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Prof. Dr. Rena SULTANOVA	Azerbaycan İktisat Üniversitesi
Prof. Dr. Seyit KASKABASOVL	Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi
Prof. Dr. Stoyan DENCHEV	State University of Library
Prof. Dr. Tsend-Ayush URANTSETSEG	Branch school of Ulaanbaatar Erdem Uni.
Prof. Dr. Uljaeva Shohistaxon MAMAJONOVNA	Tiiame National Research University
Prof. Dr. Vanya DOBREVA	State University of Library

5. ULUSLARARASI

TURİZM VE KÜLTÜREL MİRAS
KONGRESİ
Kültürel Mirasın Sahip Çık!

Doç. Dr. Ağaverdi HALİL	Azerbaycan Milli Bilimleri Akademisi
Doç. Dr. Aktolkyn ABUBAKİROVA	Ahmet Yesevi Üniversitesi
Doç. Dr. Ardakh AZİMKHAN	Mogilistan Toraygyrov University KeJSC
Doç. Dr. Arif SEFEROV	Nahçıvan Üniversitesi
Doç. Dr. Asef ORUCOV	Nahçıvan Üniversitesi
Doç. Dr. Brian Mc CONNEL	Florida Atlantik Üniversitesi
Doç. Dr. Cavadxan QASIMOV	AMEA Naxçıvan Bölməsi
Doç. Dr. Ceyhun MAHMUDOV	Nahçıvan Üniversitesi
Doç. Dr. Dilsuz QASIMOV	Nahçıvan Üniversitesi
Doç. Dr. Elbrus İSAYEV	Nahçıvan Üniversitesi
Doç. Dr. Eli CABBAROV	Nahçıvan Üniversitesi
Doç. Dr. Əsrəf ƏLƏKBƏROV	Azərbaycan Turizm və Menecment Univ.
Doç. Dr. Flora ELESGEROVA	Azərbaycan Turizm və Menecment Univ.
Doç. Dr. Gulnara RIZAKHOJAYEVA	Ahmet Yesevi Üniversitesi
Doç. Dr. İlhami ALİYEV	Nahçıvan Üniversitesi
Doç. Dr. Marina V. ROBERTS	Vladimir State Üniversitesi
Doç. Dr. Meftun ALİYEV	Nahçıvan Üniversitesi
Doç. Dr. Meftun İSMAYILOV	Nahçıvan Üniversitesi
Doç. Dr. Mehriban IMANOVA	Nahçıvan Devlet Üniversitesi
Doç. Dr. Nurlana ALİYEVA	Nahçıvan Üniversitesi
Doç. Dr. Nurudin KIDIRALİYEV	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Doç. Dr. Nüşabe MEMMEDOVA	Nahçıvan Üniversitesi
Doç. Dr. Raushan JAPPAROVA	Ahmet Yesevi Üniversitesi
Doç. Dr. Rumen DRAGANOV	State University of Library
Doç. Dr. Senan ALİYEV	Azerbaycan Devlet Pedaqoji Üniversitesi
Doç. Dr. Tan Vo THANH	La Rochelle Meslek Okulu
Doç. Dr. Tulkin SULTANOV	İpek Yolu Ulus. Turizm ve Kültürel Miras Üni.
Doç. Dr. Xhemile ABDİU	Arnavutluk Tiran Üniversitesi

Dr. Öğr. Üy. İbrahim ALSİNİ	King Abdulaziz Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Aizhan ABİSHOVA	Uluslararası Turizm ve Misafirperverlik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üy. Mathilda Van NİEKERK	Central Florida Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Nurzhan ABİSHOV	M. Auezov Güney Kazakistan Üniversitesi

5. ULUSLARARASI

TURİZM VE KÜLTÜREL MİRAS
KONGRESİ
Kültürel Mirasın Sahip Çık!

KATILIMCI ÜLKELER VE ÜNİVERSİTELER /
PARTICIPATING COUNTRIES AND UNIVERSITIES

Ülke / Country	Üniversite Adı / University Name
Amerika Birleşik Devletleri United States of America	Auburn University
Özbekistan Cumhuriyeti O'zbekiston Respublikasi	Silk Road International University of Tourism and Cultural Heritage
Kıbrıs Cumhuriyeti Republic of Cyprus	Eastern Mediterranean University
Azerbaycan Cumhuriyeti Republic of Azerbaijan	Azərbaycan Turizm və Menecment Universiteti Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin İqtisadiyyat İnstitutu
Nahcivan Özerk Cumhuriyeti Autonomous Republic of Nahcivan	Nakhchivan State University Naxçıvan Özerk Cumburiyyetinin Bakanlar Kurulu
Kazakistan Cumhuriyeti Republic of Kazakhstan	Kazakhstan Toraigyrov University Kazakhstan Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University Kazakhstan International University of Tourism and Hospitality Kazakistan Uluslararası Turizm ve Misafirperverlik Üniversitesi Güney Kazakistan Üniversitesi
Moğolistan Cumhuriyeti Republic of Mongolia	Mongolian State University of Education in Bayan-Ulgii Mongolian Branch school of Ulaanbaatar Erdem University Mongolia, Global Leader University
İran İslam Cumhuriyeti Islamic Republic of Iran	Shahid Beheshti University Tarbiat Modares University

KONGRE KONULARI

- ⇒ Kültürel Miras Turizmi ve Kültür Turisti
- ⇒ Kültürel Miras Destinasyonlarında Rekabet
- ⇒ Kültürel Miras Yönetimi ve Mevzuatı
- ⇒ Türkiye'nin Kültürel Mirası ve Turizmdeki Yeri
- ⇒ Dünya'nın Kültürel Mirası ve Turizmdeki Yeri
- ⇒ Türkiye'deki Kültür Turizmi Potansiyeli ve Geleceği
- ⇒ Dünya'daki Kültür Turizmi Potansiyeli ve Geleceği
- ⇒ Türkiye'de Kültürel Miras Turizmi Endüstrisi
- ⇒ Dünya'da Kültürel Miras Turizmi Endüstrisi
- ⇒ Dünya Kültürel Miras Listesi ve Türkiye
- ⇒ Evrensel Değerler Açısından Kültürel Miras ve Turizm
- ⇒ Dini Değerler Açısından Kültürel Miras ve Turizm
- ⇒ Turizm Pazarlamasında Kültürel Mirasın Yeri
- ⇒ Kültür Turizmi ve Önemi
- ⇒ Kültür Turizminde Planlama
- ⇒ Kültürel Miras ve Dil
- ⇒ Arkeolojik Alan Yönetimi
- ⇒ Anadolu Arkeolojisi ve UNESCO
- ⇒ UNESCO Kriterleri ve Türkiye Mirası
- ⇒ Müzecilik ve Sergileme
- ⇒ Akdeniz Uygarlıkları Sanatı
- ⇒ Mutfak Kültürü ve Turizm
- ⇒ Kültürel Sanatlar ve Turizm
- ⇒ Kültürel Antropoloji
- ⇒ Turizm ve Toplum Kültürü
- ⇒ Turizm ve Kültürel Değişim
- ⇒ Kentsel ve Çevresel Koruma (Sit Alanları, ÖCK Bölgeleri vb)

Cumhuriyetimizin 100 yıl Anısına...

**KÜLTÜREL
SAHİP ÇIK!
MİRASINA**

V. ULUSLARARASI TURİZM VE KÜLTÜREL MİRAS KONGRESİ

08-12 KASIM 2023

MARMARİS - MUĞLA

**ÖZET METİN
GÖNDERİMİ SON TARİHİ**

15 Ekim 2023

KABUL EDİLEN BİLDİRİLERİN İLANI

22 Ekim 2023

**KONGRE ÜCRETİ YATIRILMASI İÇİN
SON TARİH**

26 Ekim 2023

**TAM METİN GÖNDERMEK
İSTEYENLER İÇİN SON TARİH**

07 Kasım 2023

**Kongre Yeri
Marmaris
Orka Lotus Beach Hotel**

ÖNSÖZ

En önemli kültürel mirasımız olan Cumhuriyetimizin kuruluşunun 100. Yılında V. Uluslararası Kültürel Miras Kongresini hep birlikte başarıyla düzenlemiş olmaktan dolayı ne kadar gururlansak azdır.

Bu kongre, Alanya Üniversitesi, Semerkant İpek Yolu Turizm ve Kültürel Miras Üniversitesi, Bayan-Olgii Moğol Devlet Eğitim Üniversitesi ve İstanbul Beykent Üniversitesi iş birliği ile düzenlenmiştir. Ulusal ve uluslararası birçok bilim insanını bir araya getirmeyi başarmıştır.

Marmaris'in en güzel otellerinden biri olan Orka Lotus Beach Hotel'de gerçekleşen kongremiz, kültürel ve doğal varlıkların tanıtılması, nesilden nesle aktarılması ve genç nesillerde evrensel miraslarımıza sahip çıkma bilincinin oluşturulması gibi önemli bir misyonu yüklenmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin zengin kültürel mirası ve sanat birikiminin korunması, bu mirasların ulusal ve uluslararası turizme açılması ve turizm açısından çekim alanına dönüştürülmesi gibi temalarla disiplinler arası yaklaşımlarla çalışma yapan tüm tarafları bir araya getirmiştir.

Kongremize katılan Sosyal Bilimler, Turizm, Kültür, Tarih, Edebiyat, Arkeoloji alanında çalışan akademisyenler ve araştırmacılar, kendi özgün akademik çalışmalarını sunarak kongremize büyük katkı sağlamışlardır.

Kongremiz düzenleme kurulu ve emeği geçenler adına tüm bilim insanlarına teşekkür ederim. Ülkemizin cennet köşesi Marmaris'te veya güzelliklerin bir diğerinde sizleri tekrar ağırlamaktan büyük mutluluk duyacağız.

VI kongremizde buluşmak dileğiyle.

Prof. Dr. Nedim YÜZBAŞIOĞLU
Akdeniz Üniversitesi Öğretim Üyesi
Kongre Başkanı

ÖNSÖZ

Kültürel ve doğal varlıkları tanıtmak, nesilden nesle aktarmak, geleceğimiz olan genç neslimiz evrensel miraslarımıza sahip çıkacak bilinci oluşturmak ve kültürel Miraslarımızın korunması amacıyla yapılan IV. Uluslararası Turizm ve Kültürel Miras Kongresi, Marmaris, 2023 (IVth International Tourism And Cultural Heritage Congress, Marmaris, 2023) Alanya Üniversitesi, Semerkant İpek Yolu Turizm ve Kültürel Miras Üniversitesi, Bayan-Olgii Moğol Devlet Eğitim Üniversitesi ve İstanbul Beykent Üniversitesi işbirliğinde gerçekleştirilmiştir.

İlkini Ekim 2017 tarihinde Marmaris'te, "Kültürel Mirasına Sahip Çık" teması ile, ikincisi 2018 kasım ayında Peygamber Şehri Şanlıurfa'da, Üçüncüsünü yine Marmaris'te ve pandemiden dolayı 2 yıl aradan sonra 2022 yılında dördüncüsünü Bodrumda ve beşincisini turizmin göz bebeği ve benimde çok sevdiğim 8 yılımı geçirdiğim Üniversitemize bir Meslek Yüksekokulu ve birde Uyulama Otelı kazandırdığım Marmaris'te gerçekleştirmenin gururunu yaşadık.

Bir ülkeye ait özellikleri yansıtan sanat, halk dansları, edebiyat, mimari, dil, gelenek gibi unsurlar o ülkenin kültürel kimliğini oluşturmaktadır. Kültürel kimliği oluşturan bu varlıklar, o ülkenin diğer ülkeler karşısındaki farklılığını ve kimliğini belgeleyen güzel miraslardır.

Kongremiz, bu kültürel ve doğal varlıkları tanıtmak, nesilden nesle aktarmak, geleceğimiz olan genç nesillere evrensel miraslarımıza sahip çıkacak bilinci oluşturmak ve kültürel miraslarımızın korunması, amacıyla gerçekleştirilmektedir. Kongremizde, farklı ülkelerden bilim insanlarının bir araya gelerek turizm ve kültürel miras ekseninde çalışmalarını sunmaları ve görüş alışverişinde bulunmaları amaçlanmıştır.

Bu bağlamda kongremize sözlü sunum ile katılım olmuş, Türkçe, Türk Lehçeleri ve İngilizce sunular planlanmıştır.

Kongremize Türkiye'den, Azerbaycan'dan, Kazakistan'dan, Moğolistan'dan, Özbekistan ve Özbekistan'dan, Amerika'dan, Kıbrıs ve İran'dan katılımcılar olmuştur.

Ülkemizin 26 farklı Üniversitelerinden, yukarıda saydığım sekiz ülkenin 15 farklı Üniversitesinden toplamda 41 üniversiteden ve 14 ayrı kurumdan katılımcı olmuştur. Kongre konularımız tüm kültürel miras konularını kapsadığı için her araştırmacının çalışmasını sunabileceği bir kongredir. Bu amaçla kongremize tam 152 bildiri gelmiş olup, bunlardan 136 bildiri hakem sürecinden geçtikten sonra kabul görmüştür.

Kabul edilen bildirilerin yayımlandığı Kongre Özet Kitabı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sözlü olarak sunulan bildirilerin tam metin bildirileri ikinci bölümde ise özetleri olarak sunulan bildirilere yer verilmiştir. Kabul edilen ve edilmeyen bildiri sahiplerine kongreye olan ilgi ve emeklerinden dolayı teşekkür ederiz.

Kongre çalışmalarımıza katkıda bulunan Onur Kurulu, Danışma Kurulu, Yürütme Kurulu, Düzenleme Kurulu ve Bilim Kurulu Üyelerine de ayrıca teşekkürü borç biliriz.

Kongrenin düzenlenmesi için desteklerini bizlerden esirgemeyen Alanya Üniversitesi, Semerkant İpek Yolu Turizm ve Kültürel Miras Üniversitesi, Bayan-Olgii Moğol Devlet Eğitim Üniversitesi ve İstanbul Beykent Üniversitesi, Kurucusu olduğum MSKÜ. Marmaris Turizm Meslek Yüksekokulu'na, Marmaris Kaymakamı Nurullah Kaya'ya, Marmaris Belediye Başkanı Mehmet Oktay'a, Marmaris Ticaret Odası Başkanı Mutlu Ayhan'a, Marmaris Esnaf ve Sanatkarlar Odası Başkanı Mehmet Ayyıldız'a, Marmaris Deniz Ticaret Odası Başkanı Halil Bağlı'ya, Kıymetli dostum Bono Restoranları Yönetim Kurulu Başkanı İdris Akgül'e, her zaman yanımızda olan eğitim ve eğitimciye önem veren yurt dışında da tüm Türk iş adamlarını temsil eden kongrenin gerçekleştirildiği Orka Lotus Beach Otelin tüm imkanlarını bize açan kıymetli ağabeyim Turgut Torunoğulların'a ve personeline, Alanya Üniversitesi Rektörü Mesut Güner Ve Turizm Bölüm Başkanı Dr. Öğr. Üyesi Nihan Sidar ve Doç. Dr. Yunus Topsakal, İstanbul Beykent Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Volkan Öngel ve Dr. Öğr. Üyesi Ebru Bağcı'ya, birçok zorluğa göğüs gererek Moğolistan'dan yola çıkarak Kazakistan'a bir gün bir gece süren otobüs yolculuğundan sonra uçak ile İstanbul ardından Dalamana gelip Marmaris'e gelen Moğolistan'ın Bayan Ulgi Devlet Eğitim Üniversitesi Yönetici Prof. Dr. Khinalgan Jylkhaıdar ve ekibine, Özbekistan İpek Yolu ve Kültürel Miras Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Juluboy Eltazorov ve arkadaşlarına, Kazakistan Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesinden Doç. Dr. Aktolkin Abubakirova, Prof. Dr. Alyona Baltabayeva, Doç. Dr. Gulnara Rızakhojayeva, ve Azerbaycan ve Nahcivan'dan Kongremize destek veren ve katılım gösteren tüm diğer hocalarımıza çok teşekkür ediyorum.

Ayrıca Kongre Başkanı Prof. Dr. Nedim Yüzbaşıoğlu'na, Kongre Koordinatörü Prof. Dr. Hüseyin Çeken'e, Davetli Konuşmacılar Türkiye'nin en ünlü ve önemli Ortopedi uzmanı kıymetli dostum Prof. Dr. Nevraz Hürriyet Aydoğan'a ve Kıymetli dostum sanatçı Ressam yazar Hasan Şimşek'e, İstanbul'dan işini gücünü bırakarak davetimize icabet eden Yüksek Mimar Berna Karadoğan'a teşekkürü bir borç biliyorum.

Kongremizin hazırlanmasında bana destek veren ve yardımcı olan öğrencilerim başta Öğr. Gör. Erhan İşlek'e, Mertcan Sönmez'e, Öğr. Gör. Kadir Baysal'a, Doç. Dr. Taner Dalgın'a ve Doç. Dr. Levent Karadağ'a ve Fatma Akcan'a, geçmişte müdürken birlikte birçok etkinlikte bana yardımcı olan elemanlarım Özlin Dinç'e, Bahadır Kökden'e, Özgür Öztürk'e, sunucumuz Dr. Öğretim Üyesi Seda Süer'e, bana katlanan eşim Yasemin Bingöl'e ve çocuklarıma, katkılarıyla kongreyi zenginleştiren tüm değerli akademisyenlere, emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Kongremizi Cumhuriyetimizin kuruluşunun 100 yılın atfediyorum. Allah Cumhuriyetimizi ve Ülkemizi ilelebet payidar etsin.

Dr. Zekeriya BİNGÖL
Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı

İÇİNDEKİLER / CONTENTS TAM METİNLER / FULL TEXTS

1.	Ph. D. Dilrabo MARDONOVA The Importance And The Objective Necessity Of Organizing And Developing The Hotel Business In The Republic Of Uzbekistan	1
2.	Lecturer Ma'mura ISMAILOVA The Role Of Tourism In The Sustainable Development Of Developing Countries Under International Globalization	6
3.	Maftuna NURULLAYEVA, Shakhzoa KADİROVA Virtual Reality Tourism: Exploring The Future Of Travel	11
4.	Makhliyo UMAROVA, Munavvar AKHROROVA The Importance Of International Experiences In The Development Of Hotel Business	14
5.	Lecturer Charos MAKHMADİEVA The Importance Of Gastronomy Tourism By The Destination Of Uzbekistan	17
6.	Lecturer Mohammad SHAHPARAN, Lecturer Akmalbek DAVRONOV Product Development in Supply Chain Sector: Literature Review and Path of Future Research	21
7.	Prof. Dr. Rəna SULTANOVA, Ph. D. Çinarə IMAMVERDIYEVA Azərbaycanda Gənclər Və Turizm Siyasətinin İnkişaf Perspektivləri	27
8.	Rofeeva RUKHSHONA The Potential For Growth Of Mice Industry In Uzbekistan	33
9.	Sanjar MARDONOV, Mekhrufa VAFOKULOVA Pilgrimage And Extreme Tourism	37
10.	Shahnoza NARKULOVA, Bekzod OBLOQULOV Measuring Roi In Digital Marketing Campaigns	41
11.	Lecturer Firdavsbek SHOKIROV, Lecturer Sardor KUVANDIKOV The Issues And Ways Of Attracting Foreign Investments In The Field Of Tourism	44
12.	Lecturer Firuz ZOKHIDOV The Economic Assessment Of The Effect In Developing Of Domestic Tourism: The Experience Of Uzbekistan	47
13.	Öğr. Gör. Kadir BAYSAL, Dr. Öğr. Üyesi İsmail Mert ÖZDEMİR Karacasu Çömleğinin Yaratıcı Turizmde Kullanılması: Çömlek Ustaları Gözünden Bir Değerlendirme	53
14.	Öğr. Gör. Ayşem IŞIK Ölüm Sosyolojisi Bağlamında Ege Bölgesi Yemek Kültürü	63
15.	Öğr. Gör. Furkan Burak ÜNAL, Öğr. Gör. Sinem AKMAN, Doç. Dr. Gül YILMAZ Gastronomi Turizminde Yiyecek İçecek Kültürünün Yaşatılması İçin Deneyimsel Pazarlamanın Etkisi Üzerine Bir İnceleme	71
16.	YL. Öğr. Necat ÇAMÜRDAŞ, Öğr. Gör. Kadir BAYSAL Gastronomik Bir Kültürel Miras Örneği; Mardin Süryani Likörü	88
17.	Dr. Akmaljon ODILOV, Öğr. Gör. Mukhammadmurod YORKULOV The Internationalization of Higher Education as an Important Factor for the Development of Tourism Sector	98

18.	Prof. Dr. Kurban ÜNLÜÖNEN, Dr. Öğr. Üyesi Nurzhan ABİSHOV, Dr. Öğr. Üyesi Aizhan ABİSHOVA Kırsal Turizm Talebinde İnanç Nesnelerin Rolü: Türkistan Eyaleti Örneği	103
19.	Öğr. Gör. Burak EGELİ Kültürel Mirasın Korunması Açısından Türkiye'deki Gastronomi Müzelerinin İşlevselliği	113
20.	Erman Tufan, Doç. Dr. Özer ŞAHİN Yapay Zekâ Kullanımı ile Kültür Turisti olarak C Kuşağının Değerlendirilmesi: ChatGPT ile Sohbet Teorisine Dayalı Bir Görüşme	122
21.	Dr. Işıl CANKÜL, Doç. Dr. Mahmut BARAKAZI Turist Rehberliğinde Kriz Yönetimi	136
22.	Dr. Öğr. Üyesi Neşe KÖKTÜRK, Öğr. Gör. Elif MOCAN Kültürel Miras Kapsamında Gün Yüzüne Çıkmayı Bekleyen Kadıoğlu Mozaiklerinin Değerlendirilmesi	148
23.	Dr. Burçak Akıncı EKİZTEPE, Bilim Uzmanı Mustafa CANLI Tripadvisor Yorumları Üzerinden Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı'nın Turistik Potansiyeline Yönelik SWOT Analizi	162
24.	Doç. Dr. Züleyhan BARAN, Öğr. Sezer YAMAN, Lisans Öğr. Arjen BARAN Lezzetin Renkli Atlasında Türkiye: Yeni Dünya Gıdalarının Tarihî ve Kültürel Yankıları	172
25.	Dr. Öğr. Üyesi Ceylan ALKAN, Doç. Dr. Özge ADAN GÖK, Dr. Öğr. Üyesi Ceren Miral ÇAVDIRLI Kültür Turizmi Kapsamında Müzeler ve Dijitalleşme: İzmir Müzeleri	183
26.	Dr. Öğr. Üyesi Özlem BOZKURT Tekirdağ-Şarköy Kıyı Şeridi Dalyan Yapıları	190
27.	Cihangir Emre KÜÇÜKER, Ph. D. Candidate Osman İNAN, Doç. Dr. Abdullah BAYCAR Canlı Ağaç Müzeleri (Arboretum) ve Turizmde Kullanım Olanağı	197
28.	Doç. Dr. Tulkin SULTANOV Özbekistan'ın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Turizmdeki Yeri	208
29.	Neşe ESİRKİŞ ÖZTÜRK, Doç. Dr. Mehmet BAHAR İzmir Levantenlerinin Yaşantıları	227
30.	Dr. Öğr. Üyesi Nur ÇELİK İLAL, Doktorant Ece KIRLI ÖZEN Kültürel Mesafenin Uluslararası Seyahatlerde Destinasyon Seçimi Üzerindeki Etkisi	239
31.	İsmail Ender MAZI, Öğr. Gör. Meliha Yaren BERKTAŞ, Prof. Dr. Hulusi DOĞAN Denizcilik ve Turizm Sektöründe Marin Marketlerin Yeri: Muğla Yöresine Yönelik Bir Araştırma	245
32.	Dr. Öğr. Üyesi Yalçın YALMAN, Doç. Dr. İlkey NOYAN YALMAN Yüksek Hızlı Trenin (Yht) Sivas Turizmine Beklenen Etkileri	252
33.	Doç. Dr. Tülay GÜZEL, Prof. Dr. Yılmaz AKGÜNDÜZ, Dr. Öğr. Üyesi Figen SEVİNÇ BAŞOL, Öğr. Gör. Tarık YALÇINKAYA, Doktorant Mutlu CAN, Doktorant Gökhan TURAK Çanakkale'de Geçmişten Gelen Bir Gelenek: Seramikçilik	261
34.	Dr. Öğr. Üyesi Sultan Nazmiye KILIÇ, Dr. Öğr. Üyesi Cemali BUZLUKÇU Balıkesir Köy Hayırları (Hıdırellez Hayrı) Geleneği ve Turizme Kazandırılması Üzerine Nitel Bir Araştırma	272

35.	Prof. Dr. Alyona BALTABAYEVA, Doç. Dr. Gulnara RIZAKHOJAYEVA Comparison Analysis Of Sufi Travel And Religious Tourism Phenomena	280
36.	Doç. Dr. Gulnara RIZAKHOJAYEVA, Doç. Dr. Aktolkin ABUBAKIROVA Toward Enhancing Communicative and Cognitive Competence of Tourism Specialists	294
37.	Adilova Kultay AGITAEVNA Towards Legal Regulation Of The Tourism Industry In The Republic Of Kazakhstan	305
38.	Doç. Dr. Hatice ULUSOY, Dr. Öğr. Üyesi Sevgin ÖZDERİN Avcılık ve Turizm: Av Turizmi	312
39.	Doç. Dr. Hatice ULUSOY, Dr. Öğr. Üyesi Sevgin ÖZDERİN Kültürel Miras Olarak Korunan Alanlar ve Turizm	320
40.	Prof. Dr. Alyona BALTABAYEVA, Doç. Dr. Gulnara RIZAKHOJAYEVA, Doç. Dr. Aktolkin ABUBAKIROVA Religious Tourism In Turkestan: Perceptions Of Visitors	328
41.	Arş. Gör. Zeynep ERDOĞAN, Prof. Dr. Media SUBAŞI BAYBUĞA, Duygu KARAMAN, Dilan Ezgi KARTAL, Ümit DAL Toplu Taşıma Şoförlerinin Organ Bağışı ve Nakline İlişkin Bilgi ve Görüşleri	333
42.	Prof. Dr. Nedim YÜZBAŞIOĞLU, Öğr. Gör. Metehan YAYKAŞLI Şair Dimitri Karaçoban Adıyla Günümüze Ulaşan Kültür Müzesinde Gagavuz Tarihi ve Kültürüne Yolculuk	344
43.	Prof. Dr. Media SUBAŞI BAYBUĞA, Arş. Gör. Zeynep ERDOĞAN Siberkondri: Sağlıkla İlgili Aşırı İnternet Kullanımı	351
44.	Öğr. Gör. Mukhammadmurod YORKULOV The Internationalization of Higher Education As An Important Factor For The Development Of Tourism Sector	358
45.	Öğr. Gör. Dr. Zeynep AKTAŞ ÇİMEN, Dr. Öğr. Üyesi Didem KUTLU, Doktorant Yasin Oğuz ÖZMENEKŞE Türkiye-Baltık Ülkeleri Turizm ve Ticaret İlişkisi Üzerine Eş Bütünleşme Analizi	363
46.	YL. Öğr. Alime ATEŞ, Doç. Dr. Günseli GÜÇLÜTÜRK BARAN, Doç. Dr. İbrahim ÇETİN, Yaşayan İnsan Hazinesi: Dericilik ve Keçecilik El Sanatındaki Hünerli Ellerin Yaşadığı Sağlık Sorunları	375
47.	Uzm. Öğrt. Düriye GÖNEN KAYA Yok Olmaya Yüz Tutan Asırlık Lezzet: Gambilya	388
48.	Dr. Öğr. Üyesi Ceren Miral ÇAVDIRLI, Dr. Öğr. Üyesi Ceylan ALKAN, Doç. Dr. Özge ADAN GÖK Kültürün Festivaller Aracılığı ile Aktarımı: Germiyan Festivali	394

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ÖZETLER / ABSTRACTS

49.	Assoc. Prof. Azimkhan ARDAKH Development of Urban Tourism in The Republic of Kazakhstan	404
50.	Prof. Dr. Khinalgan JYLKHYAİDAR Cultural Tourism Features in Mongolia	405
51.	Ph.D. Dariya URAZALIMOVA Unesco World Heritage Objects	406
52.	Senior Lecturer Jaina BOHAI Using Traditional Games For Pre-School Education	407
53.	Prof. Dr. Tsend-Ayush URANTSETSEG Miras Yoluyla Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim Aracılığıyla Uygulanması	408
54.	Gulbaram KENZHETAYEVA Problems of Development of The Tourism İndustry in The Republic of Kazakhstan	409
55.	Ph. D. Sevda CƏFƏROVA Şifahi Ənənəli Milli Musiqinin Janrları və Bəstəkar Yaradıcılığına Təsirinin Arasdirilməsi	410
56.	Doç. Dr. Cavadxan QASIMOV, Öğr. Gör. Dr. Feyzullah TECIRLI Naxçıvan Muxtar Respublikasında Makroiqtisadi Proseslərdə Sənayenin İnkişafı Barəsində	412
57.	Ph. D. Flora KƏRİMOVA Azərbaycanın Turizm Potensialı və İnkişaf İstiqamətləri	414
58.	Doç. Dr. Cavadxan QASIMOV Naxçıvan Muxtar Respublikasının Davamlı İqtisadi İnkişaf İstiqamətləri	416
59.	Öğr. Gör. Dr. Aliyeva NASRİN The Role of Marketing in Leading Strategic Management	418
60.	Gulbaram KENZHETAYEVA Main Directions of Tourism Development in The Republic Of Kazakhstan	419
61.	Mart KHANAT Bayan Ulgı is Home To Unique Culture	420
62.	Nazimgul KHAVAL Petroglyphs is One of The Main Reason of The Tourism in Western Mongolia	421
63.	Prof. Dr. Tsend-Ayush URANTSETSEG Küçük Çocukların Gelişimi İçin Halk Eğitim Mirası	422
64.	Assoc. Prof. Ardakh AZİMKHAN Economic Facts in The Development of Cultural Tourism of Kazakhstan	423
65.	Prof. Dr. Ichinnorov MİJİD Mongolian National Brand "Gobi" is A Product That Tourists Are Interested	424
66.	Prof. Dr. Khinalgan JYLKHYAİDAR Mongolia's Unique Advantages and Dısadvantages to Attract Tourists	425
67.	Ph. D. Dariya URAZALIMOVA The Nature of Kazakhstan is The Basis For The Development of Ecotourism	426
68.	Prof. Dr. Ichinnorov MİJİD Tsam Dance Attracts Tourists Becoming A National Heritage	427

5
ULUSLARARASI

**TURİZM VE KÜLTÜREL MİRAS
KONGRESİ**
Kültürel Mirasın Sahip Çık!

69.	Nazimgul KHAVAL, Kulimkhan TOKHAI Petroglyphs is One of The Main Reason of The Tourism in Western Mongolia	428
70.	Prof. Dr. Emin SIHALIYEV Nahçıvan Tarihi Abidelerinin Türk Kültür Mirasında Yeri	429
71.	Doç. Dr. Əsrəf ƏLƏKBƏROV, Doç. Dr. Flora ƏLƏSGƏROVA Aqrar Bölmənin Marketinq Təsisatları Regional Ərzaq Bazarının İnkişaf Meyarı Olaraq	431
72.	Ph. D. Sevinc ÇABBAROVA, Ph. D. Zekeriya BİNÖL Nahcivan'ın Turizmin Gelişim İçin Yapılanlar ve Ekonomiye Katkısı	433
73.	Dr. Öğr. Üyesi Oğuz DOĞAN, Dr. Öğr. Üyesi E. Evla MUTLU Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Organik Çiftliklere Yönelik Gönüllü Ziyaretçi Deneyimleri: WWOOF Türkiye Örneği	434
74.	Öğr. Gör. Ezgi ACET, Öğr. Gör. Nurgül Demet YORGAN, Doç. Dr. Gül YILMAZ Somut Olmayan Kültürel Mirasımız Olan Keşkeğin Artırılmış Gerçeklik Uygulamalarında Kullanımı	435
75.	Öğr. Gör. Serap İNCEÖZ Atadan Toruna Gönülden Ellere Geçen Kültürel Miras: Bıçak ve Ahşap Ürünleri İle Sivas Kültürü	436
76.	Arş. Gör. Doğan ÇAPRAK, Arş. Gör. İbrahim MİSİR, Prof. Dr. Hüseyin ÇEKEN Otel İşletmeleri Çalışanlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Fethiye Üzerinde Alan Araştırması	437
77.	YL. Öğr. Necat ÇAMÜRDAŞ, YL. Öğr. Bilge KÜPELİ ÇAPKINOĞLU, Öğr. Gör. Kadir BAYSAL Kültürel Bir Miras Ögesi; Harire Tatlısı ve Süleyman Paşa Kasrı Harire Geleneği	438
78.	Assoc. Prof. Ardakh AZİMKHAN Development Of Domestic Tourism In Kazakhstan	439
79.	Ph. D. Dariya URAZALIMOVA The State of Tourism In Kazakhstan and The Future Of Development	440
80.	Prof. Dr. Ichinnorov MİJİD The Statue of Genghis Khan in Mongolia Attracts Tourists to be a Construction	441
81.	Prof. Dr. Tsend-Ayush URANTSETSEG Binicilik Mirası ve Kültür-Turizm	442
82.	Parastoo SAEED, Ass. Prof. Morteza GHOURCHİ Kültür Turizminin Gelişiminde Şehir Diplomasisinin Rolü Örnek Olay İncelemesi: İran'ın Kardeş Şehirleri (Tahran, Tebriz, Reşt, Şiraz) ve Türkiye Arasındaki Kültür Turizmi	443
83.	Zümrüt Ahsen KESİM, İrem KÜÇÜKALİ, Arş. Gör. Doğan ÇAPRAK Covid-19 Sürecinde Turizmdeki Kalifiye İş Gücünün Önemine İlişkin Fethiye'deki Turizm Paydaşların Görüş ve Önerileri	444
84.	Dr. Öğr. Üyesi Ebru ORAL Hitit İmparatorluk Dönemi Kaya Anıtları	446
85.	Öğr. Gör. Serap İNCEÖZ Sivas İli'nin Bölgesel Açından Kültürel Mirası: Yeme İçme ve Eğlence Alışkanlıkları	447
86.	Fatih ÖZTÜRK, Rıdvan ABALI Sakin Şehir (Cittaslow) ile İlgili Sosyal Bilimler Alanındaki Araştırmaların Bibliyometrik Analizi	448

5. ULUSLARARASI

TURİZM VE KÜLTÜREL MİRAS
KONGRESİ
Kültürel Mirasın Sahip Çık!

87.	Arş. Gör. Doğan ÇAPRAK, Prof. Dr. Gökhan AYAZLAR Lisans Düzeyi Turizm Eğitiminin SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi: Fethiye Örneği	449
88.	Nazımgul KHAVAL, Kulimkhan TOKHAI Mongolian Throat Singing: A Cultural Treasure of The Altaians	450
89.	Doctoral Candidate Furkan ARASLI, Elif Nehir ÖZET Influences of K-Pop Music on Fan's Consumerism: Case of Turkey	451
90.	Öğr. Gör. Şeyma DUMANLI, Öğr. Gör. İpek BİRKON, Prof. Dr. Ahmet KÖROĞLU "Gezsen Anadoluyu" Tanıtım Filminin Kültürel İmgeleri	452
91.	Dr. Öğr. Üyesi Nihan SİDAR Alanya İlçesi'nde Sosyal Medya Üzerinden Kültürel Mirasın Aktarımı: Bir İnceleme	453
92.	Nurdane TAŞ, Doç. Dr. Esra ÇIKMAZ, Dr. Mehmet DÜZGÜN, Prof. Dr. Atınc OLCAY Yöresel Ev Yemekleri Üreten İşletmelerin Yerel Kültüre İlişkin Görüşleri: Gaziantep İli Örneği	454
93.	Dr. Öğr. Üyesi Seda SÜER Kültürel Miras Turizmi ve Artırılmış Gerçeklik: Türkiye Örneği	455
94.	Öğr. Gör. Erhan İŞLEK, Doç. Dr. Cavadxan QASIMOV Azerbaycan'ın Yemek Kültürü ve Turizmdeki Yeri	456
95.	Prof. Dr. Khilalgan JYLKHYAİDAR Tourism and Migratory Culture	457
96.	Mart KHANAT, Kentanai KUKEN Current Situation of Mongolian Tourism and Hotel Industry	458
97.	Mart KHANAT Significance of Nomadism In Mongolia	459
98.	Gulbaram KENZHETAYEVA Current Issues of Tourism Development in The Republic of Kazakhstan	460
99.	Dr. Almas JAXILIKOV, Dr. Kairat ZHAKIPBEKOV Evaluating Kazakhstan's Image as a Tourism Destination: Toward Building a Destination Brand	461
100.	Rabia ONBİRLİOĞLU, Dr. Öğr. Üyesi Senem YAZICI YILMAZ Kültürel Miras ve Turizm: Lagina Hekate Kutsal Alanı	462
101.	Dr. Öğr. Üyesi Senem YAZICI YILMAZ, Doktorant Gamze UTAR Turizm, Kültürel Miras ve Dijitalleşme	463
102.	Hatice KANTAR Kültür Turizminin Sağlık Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi: Bursa İli Örneği	464
103.	Ph. D. Zekeriya BİNGÖL, Ph. D. Sevinc ÇABBAROVA, Öğr. Gör. Erhan İŞLEK Naxçıvanın Mədəni İrsi və Turizm Baxımından Önəmli Yerləri	465
104.	Dr. Öğr. Üyesi Pınar ÇELİK ÇAYLAK Sürdürülebilirlik Farkındalığının Sorumlu Kültürel Miras Turizmi Yaratmadaki Rolü	467
105.	Öğr. Gör. Dr. Şeyhmus DEMİRCAN, Öğr. Gör. Gülden KURT DEMİRCAN Ekonomik Değer İfade Eden Yöresel Ürünlerin Kültür Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi: Mardin Örneği	468
106.	Dr. Öğr. Üyesi Afıtap BULUT, Arş. Gör. Merve SAĞCAN Endüstriyel Miras Turizmi Çalışmalarının Sosyal Ağ Analizi	469
107.	Duygu Nedret ÇETİN, Prof. Dr. Erol DURAN, Doç. Dr. Nur UNDEY Turizmde Yeni Konaklama Trendi Olarak Hobbit Evlerin Karbon Ayak İzi Üzerine Etkileri	470

5
ULUSLARARASI

TURİZM VE KÜLTÜREL MİRAS
KONGRESİ
Kültürel Mirasın Sahip Çık!

108.	Y.L Öğr. Seyit Gazi KARABAĞ, Y.L Öğr. Hüseyin ÇILGIN, Y.L Öğr. Niyazi EVCİL, Dr. Öğr. Üyesi Utku ONGUN Ekonomik Büyüme ile İlgili Turizm Araştırmalarının Bibliyometrik Analizi	471
109.	Sadık GÜNDÜZ, Prof. Dr. Hüseyin ÇEKEN Türkiye’de Reel Efektif Döviz Kurunun Yerel Kültür Turizm Talebi Üzerindeki Etkisi	472
110.	Hüseyin ERYURT, Dr. Dinç SARAÇ Sosyo-Kültürel Kalkınma Aracı Olarak Kültür Rotaları	473
111.	Doktorant Gamze UTAR, Dr. Öğr. Üyesi Senem YAZICI YILMAZ Otel İş görenlerinin Kültürel Miras Alanları Tanıtımındaki Rolü	474
112.	Doç. Dr. Sezgi GEDİK ARSLAN, Doç. Dr. Suna MUĞAN ERTUĞRAL, Dr. Öğr. Üyesi Neyir Hacer TEKELİ Kültürel Miras Kapsamında Sivil Mimari Örnekleri	475
113.	Doç. Dr. Gizem ÖZGÜREL, Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT Türkiye’nin UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) Unsurlarına İlişkin Yerel Halkın Bilinç, Deneyim ve İsteklilik Düzeyi: Burhaniye Örneği	476
114.	Öğr. Gör. Metehan YAYKAŞLI, Prof. Dr. Nedim YÜZBAŞIOĞLU Rodos Adası’nda Kültür Turizmi: Osmanlı Eserlerinden Gezi Rotası Önerisi	477
115.	Doç. Dr. Taner DALGIN, Doktorant Emrah KARA, Doç. Dr. Flora ALASGAROVA Kırsal Yörelerde Sürdürülebilir Kültür Turizmine Yönelik Kavramsal Bir Değerlendirme	478
116.	Dr. Öğr. Üyesi Ebru BAĞCI, Öğr. Gör. Dr. Ece MELEK, Öğr. Gör. Nisa Nur DUMAN Kültürel Miras Öğeleriyle Sanal Gerçeklik Ortamında Tasarlanmış Ön Büro Personel Giysilerine Turist Bakış Açısının Nörobilim Araçları ile Analizi	479
117.	Öğr. Gör. Bilgin GÜNER, Prof. Dr. Hüseyin ÇEKEN Eski Çağdan Günümüze Milas ve Yakın Çevresinde Festivaller ve Turizm	480
118.	Prof. Dr. Mehmet SARIOĞLAN, Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT, Dr. Kürşat BAL, Sude Dilah SERERZ Yöresel Yemeklerin Kültürel Miras Kapsamında Tespitine Yönelik Bir Araştırma: Edremit Yöresi Örneği	481
119.	Doktorant Merdali ARSLAN, Doktorant Kadriye KUBAT, Doç. Dr. Uğur ÇALIŞKAN Web of Science Veri Tabanında Yer Alan Çok Kültürlülük ve Turizm Çalışmalarının Bibliyometrik Analizi	482
120.	Öğr. Gör. Büşra UZUN, Arş. Gör. Dr. Emine YILMAZ, Prof. Dr. Hüseyin ÇEKEN Kültürel Bir Değer Olan Çayın Fotoğraf Turizmine Dönüşümü: Çeçeva (Haremtepe) Köyü Çay Tarlası Örneği	484
121.	Uzm. Öğr. Ersin KAYA Ortak Kültürel Mirasımız Akdeniz Tipi Beslenme Projesi Sonuçları ve Yaygınlaştırılması	485
122.	Dr. Öğr. Üyesi Burcu ARISOY Ahilik Döneminde Çalışma Hayatı	487
123.	Dr. Öğr. Üyesi H. Neyir TEKELİ, Doç. Dr. Suna MUGAN ERTUGRAL, Dr. Yasemin KOÇAK BİLGİN Turistik Bölgelerdeki Genel Görünümde Bozulmanın Çevre Sorunları Bakımından Değerlendirilmesi	488
124.	Öğr. Gör. Dr. Onur ATAĞ, Doç. Dr. Taner DALGIN Bireysel Yatırımlarda Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Psikolojik Önyargılar ile İlişkisi: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Örneği	489

5. ULUSLARARASI

TURİZM VE KÜLTÜREL MİRAS
KONGRESİ
Kültürel Mirasın Sahip Çık!

125.	Ph. D. Zekeriya BİNGÖL, Doç. Dr. Levent KARADAĞ, Ph. D. Sevinc ÇABBAROVA Sürdürülebilir Turizmin Önemli ve Turizmdeki Yeri	490
126.	Arş. Gör. Merve SAĞCAN, Dr. Öğr. Üyesi Afitap BULUT, Doç. Dr. Nalan ALBUZ Turizm Rehberliği Lisans Programı Öğrencilerinin Somut Olmayan Kültürel Miras ile İlgili Tutum ve Farkındalıklarının Belirlenmesi	492
127.	Dr. Öğr. Üyesi Filiz GÜMÜŞ DÖNMEZ Otel İşletmeciliğinde Yetki Devri: Örnek Olay Çalışması	493
128.	Nazımgul KHAVAL, Kulimkhan TOKHAI Kazakh Cultural Heritage İn Western Mongolia	494
129.	Doctoral Candidate Furkan ARASLI, Elif Nehir ÖZET Exploration of Travel For Live Music Experiences: Case Of Gen-Z And Millennials Of Turkey	495
130.	Teacher Ulkar HASANZADEH Ways to Overcome Seasonality of Tourism İn Nakhchivan Autonomous Republic	496
131.	Doktorant Asif ABDULLAYEV Zəngəzur Dəhlizi və Onun Azərbaycanda Transsərhəd Turizm Üçün Əhəmiyyəti	497
132.	Doç. Dr. Cavadxan QASIMOV, Ph. D. Asif ABDULLAYEV Zəngəzur Dehlizinin Türkiyə ilə Azərbaycan Arasında Turizm Baxımından Əhəmiyyəti	499
133.	Doç. Dr. Madina AKESHOVA, Doç. Dr. Gulnara RIZAKHOJAYEVA Tourism Students' Foreign Language Teaching Instructional Design in Kazakhstan	500
134.	Doç. Dr. Gulnara RIZAKHOJAYEVA Immersive Technologies in Tourism	501
135.	Doç. Dr. Aktolkin ABUBAKIROVA, Prof. Dr. Alyona BALTABAYEVA Perspectives of Tourism Development in Kazakhstan	502
136.	Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV Özbekistanda Turizmin Gelişiminin Ana Hatları: Kültür ve Ziyaret Turizmi	503
137.	Dr. Öğr. Üyesi Yalçın YALMAN, Doç. Dr. Şerife Merve KOŞAROĞLU Sağlık Turizmi ve Cari Açık İlişkisinin Değerlendirilmesi	505

XX

TAM METİN BİLDİRİLER

İZMİR LEVANTENLERİNİN YAŞANTILARI

Neşe ESİRKİŞ ÖZTÜRK*, Doç. Dr. Mehmet BAHAR**

*Kapadokya Üniversitesi, Turist Rehberliği YL Programı, neseesirkis@gmail.com

** Kapadokya Üniversitesi, Sürdürülebilir Turizm YL Programı

ÖZET

Doğu Akdeniz, Mezopotamya ve Anadolu arasında insanlık tarihinin en eski kültür ve ticaret sahalarından birisidir. Tarih boyunca bu iki önemli coğrafyada sınırlar değişse de insanlar arasındaki etkileşim devam etmiştir. Haçlı Seferleri'nin ardından "Levant" "gün doğması" anlamındaki kelime Avrupalılar tarafından Doğu Akdeniz'i tabir etmek için kullanılmıştır. Nitekim Anadolu'nun güneyi, Suriye'nin batısı, Kıbrıs ve diğer önemli Ege adaları Avrupalılar için doğuda kalan, üzerinde güneşin doğduğu yer anlamına gelmekteydi. Zaman içinde Doğu Akdeniz'de bulunan İskenderiye ve Halep gibi şehirler öne çıkarken yaşanan çeşitli gelişmeler İzmir'in Levant'ın diğer şehirlerin önüne geçmesi ve bölgede tarihin yeniden şekillenmesine sebep olmuştur.

İzmir'i diğer yerlerden öne çıkaran en önemli sebep korunaklı körfezi, verimli ovaları, ılıman iklimi ve elbette iç bölgeleri ile kolay ulaşım imkanıydı. Manisa, Aydın, Afyon gibi şehirlerden toplanan pamuk, incir, tütün gibi temel ürünler İzmir limanına getirilir, buradan çeşitli Avrupa ülkelerine gönderilirdi. Osmanlıların şehri XV. asırda fethetmesiyle uzun yıllar süren istikrarsız dönem sona ermiş, iç bölgeleri ile bağlantılı hale gelen İzmir kalkınmaya başlamıştır. İzmir'de asıl değişim XVII. asrın ilk yarısında Halep ve çevresinde yaşanan anarşi sebebiyle bozulmuş, Avrupalı konsololar, tüccarlar Halep'te kurdukları sistemi daha kapsamlı olarak XVII. asrın ikinci yarısından itibaren İzmir'de inşa etmiştir. Avrupalı tüccarlar İzmir'e yerleşmeye ve şehre yatırımlar yapmaya başlamıştır. Osmanlı belgelerinde Frenk olarak geçen, XIX. asırda Levanten olarak anılan bu yerleşik Avrupalı tüccarlar zamanla İzmir'de ticarete, yönetime, sosyal yaşantıya yön vermişlerdir.

Çalışmanın amacı Levantenlerinin İzmir'deki yaşantılarını açıklamak ve tarihsel süreçte Levant'ta gerçekleşen ticarî dönüşümü aydınlatmaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: İzmir, Levant, Levanten, Doğu Akdeniz

LEVANTINE LIFE IN İZMİR

ABSTRACT

The Eastern Mediterranean is one of the oldest cultural basins of human history between Mesopotamia and Anatolia. Although the borders have changed in these two important geographies throughout history, the interaction between people has continued. The word "Levant" meaning "sunrise" was used by Europeans after the Crusades to describe the Eastern Mediterranean. As a matter of fact, the south of Anatolia, the west of Syria, Cyprus and other important Aegean islands meant the place in the east, on which the sun rose, for Europeans. While cities such as Alexandria and Aleppo, located in the Eastern Mediterranean, came to the fore in time, various developments caused Izmir to take the Levant ahead of other cities and to reshape the history in the region. The most important reason that made İzmir stand out from other places was its sheltered bay, fertile plains, mild climate and, of course, easy accessibility with its inner regions. Basic products such as cotton, figs and tobacco collected from cities such as Manisa, Aydın and Afyon were brought to İzmir port and sent to various European countries from there. The city of the Ottomans XV. The unstable period that lasted for many years ended with the conquest of the city in the 16th century, and the city, which became connected with its inner regions, began to develop.

The real change in İzmir was in the XVII. In the first half of the century, due to the anarchy experienced in the trade routes in the Levant, European consuls and merchants more comprehensively established the system they established in Aleppo in the XVII. It was built in Izmir since the second half of the century. European traders started to settle in Izmir and make investments in the city. These resident European merchants, who were referred to as Franks in Ottoman documents and later referred to as Levantines, over time shaped trade, administration and social life in Izmir. The aim of the study is to explain the lives of Levantines in Izmir and to try to shed light on the commercial transformation that took place in the Levant in the historical process.

Key Words: İzmir, Levant, Levantine, Eastern Mediterranean

GİRİŞ

İZMİR LEVANTENLERİNİN YAŞANTILARI

Ilıman iklimi, verimli hinterlandı ile İzmir tarih boyunca çeşitli medeniyetlerin ilgisini çekmiş ve Lidyalılar, İskender Uygarlığı, Romalılar ve Türkler için jeopolitik öneme sahip şehirlerden birisi olmuştur. Osmanlıların fethetmesiyle kalkınan şehir zaman içinde Avrupalıların odağında olmuş, XVII. asırdan itibaren Levant denilen Doğu Akdeniz coğrafyasında en önemli iskelelerden birisi haline gelmiştir. Tarihte bu tüccar grubu Levanten adıyla anılmıştır.

LEVANT VE LEVANTEN KAVRAMI ÜZERİNE

Levant kavramı Avrupalılar için doğu demektir ancak işaret edilen alanın sınırları dönemine göre değişiklik gösterir. Türklerin Anadolu'ya gelmesinden önce Levant Doğu Akdeniz ve limanlarıydı. Osmanlı'nın Anadolu ve kıyılarını ele geçirmesiyle Levant kelimesinin anlamı aynı kalsa da kapsadığı sınırlar genişlemiştir. Levant Avrupalıların oluşturduğu bir tanımlamadır. En geniş haliyle Mısır da dâhil olmak üzere Asya topraklarıdır (Yılmaz, 2011, s. 49).

Levanten'in ihtiva ettiği anlam ile ilgili görüşler çeşitlidir ve araştırmacıların fikir birliği yoktur. Levantenler genel olarak çeşitli amaçlarla doğuya gelmiş, birkaç kuşak boyunca Levant olarak adlandırılan bölgede yaşayan Avrupalılardır. Kavramın hangi topluluğu kastettiği konusu tartışmalıdır. Ancak kelimenin etimolojisinden yola çıkılarak bir tanımlama yapmak söz konusudur. Levanten kelime anlamına dair görüşler dönemine göre değişmektedir. Latince “meydana çıkma, yükselme” anlamındaki levareden türeyen kelime “güneşin doğduğu yer” anlamına gelir. Sözcük Avrupa dillerinin literatürüne X. asırda girmiştir. İtalyancaya levante, Fransızca ve İngilizceye ise Levant olarak geçen (Turan, 2003, s. 145) Levanten tabiri Fransızcaya 1575'te karışmıştır (Şenocak, 2016, s. 159). “Levante” ya da “Doğulu” kelimesi ile kasıt tüm Akdeniz'de yaşayanlar ve Doğu Akdenizlilerdir (Ortaylı, 1995, s. 204).

İzmir'in yerlisi olan Rum ve Ermeni Osmanlı vatandaşları da Levanten ailelerle evlilik yoluyla akrabalık kurmuşlardır. Bu kişilere Türkler tarafından küçültücü bir anlama gelen Tatlı Su Frenk'i denilmiştir. Levantenler ile evlenen Ermeniler, Rumlar ve onların çocuklarını bu gruba dâhil etmek mümkündür. Bu kişiler kendilerine has bir şekilde İtalyanca ve Fransızca konuşur, yabancı pasaporta sahiptir, sosyal hayatları ve kıyafetleriyle Avrupa'dan ticaret için gelen tüccarlara benzerdi. Levanten kavramı XIX. asırdan itibaren ortaya çıkmıştır (Ortaylı, 1995, s. 204).

Osmanlı toplumunun içinde Levantenlere “Katolik”, “Avrupalılar”, “müste'min” ya da “Frenk” olarak hitap edilirdi. Kozmopolit bir topluluk olan Levantenler genellikle Katolik'ti. Protestan ve Ortodoks olanları da mevcuttu. Bu durumda genellikle bir Rum ile evlenilmesi gerekti. Levanten kavramı halk dilinde yaygın kullanıma sahip değildi. Levantenler genellikle birden çok dil bilgisine sahipti. Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Rumca en çok kullandıkları dillerdi. Bu dilleri kendilerine has bir aksan ile konuşturlardı (Chatziconstantinou, 2011, s. 82-84). Levantenler bulundukları yerlerde yerel otorite gibidirlere. Konsoloslarıyla birlikte toplumun ayrıcalıklı tabakasını oluştururlardı. Bu kişiler esasen birkaç asırdır doğuda yaşasa da Avrupa ülkelerinin kimliğini taşımaktadır (Pınar, 2001, s. 236).

Levantenler sahip oldukları zenginliği kapitülasyonlar sayesinde elde etmiştir. Avrupa vatandaşlığına sahip olmanın kendilerine bir üstünlük sağladığı fikrine çoğunlukla sahip olmuşlardır. Levantenler bağlı oldukları ülkelerin siyasi gücünü ticaret yaptıkları ülkelerde kullanmaktan geri durmamışlardır (Yıldız, 2012, s. 37). Osmanlı vatandaşı Türkler, idari ve askeri işlerle meşgul olduklarından dolayı iktisadî faaliyetlerle ilgilenmemiştir. Bu boşluk Levantenler ya da gayrimüslim tüccarlar tarafından doldurulmuştur (Şenel, 2002, s. 736).

KAPİTÜLASYONLAR VE LEVANTENLER

Osmanlılarda siyasi ve ticari sebeplerle bazı ülkelere kapitülasyonlar verilmiştir. Bu yolla hem hazineye gelir elde etmek hem de olası bir haçlı ittifakının önüne geçilmek istenmiştir (Keleş, 2011, s. 67). Levant'ta Avrupalı tüccarların faaliyetlerini X. asırda Bizans dönemine kadar götürmek mümkündür. Osmanlılar döneminde ilk kapitülasyon Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1536'da Fransızlara tanınmıştır. II. Mehmed'in Galata Cenevizleri ve Latin milletlerine imtiyaz verdiği iddiası bir delile dayanmamaktadır (İnalçık, 2000, s. 246-248; Yılmaz, 2011, s. 52-53).

Fransızlar 1569'da kapitülasyon elde edene dek Osmanlı ile ticaretini Venedik himayesinde devam ettirdi. İngilizler de benzer hakları 1580'de Osmanlı'dan almayı başardı. Bu sırada gümrük gelirine ihtiyacı olan Osmanlı yöneticileri kapitülasyonları kolaylıkla verdi. İngilizler Levant'ta daha sistemli ticaret yapabilmek için 1581'de "Turkey Company" şirketini kurdular. Ardından bu kuruluş "Levant Company" olarak bilindi. Hollandalılar 1612'de, Avusturyalılar 1615'te, İsveçliler 1737'de, Danimarkalılar 1746'da Prusyalılar 1761'de, İspanyalılar 1782'de ve Rusya 1783'te Osmanlı'dan kapitülasyon alabildi. Kapitülasyonlar ilk dönemlerde iki taraf içinde aynı hükümleri barındırırdı. Benzer şartlardan Osmanlı tüccarının da faydalanma hakkı bulunurdu fakat Osmanlı tüccarlarının ticaretle ilgisinin olmaması ve 1740'dan itibaren kapitülasyonların her padişah döneminde süresiz olarak geçerli kılınması bu imtiyazları devlet için millî bir sorun haline getirdi (Durgun, 1998, s. 42-43).

Levantenler Osmanlılar için değerliydi. Osmanlı sınırları içinde güvenli bir şekilde ticaret yapabilmeleri için konu ahidnâmelerde ayrıntısıyla maddeler halinde işlenmiştir. Akdeniz'de dolaşan imtiyaz sahibi Avrupalılar Osmanlı denizlerinde gemilerini gezdirebilir, istedikleri limana girip çıkabilir, bu limanlardan istedikleri ürünleri satın alabilirlerdi. Aynı zamanda bulundukları limanlarda herhangi bir saldırıya uğramayacakları garanti edildiği gibi; gemilerinin karaya oturması durumunda o bölgenin kadı ve ileri gelenleri tarafından yardımcı olunacağı; bulunan mallarının teslim edileceği sözü verilmiştir. Avrupalı tüccarların gemileri Osmanlı gemileriyle karşılaştığında dostça davranılacağı konusunda güven verilmiştir (Kütükoğlu, 1988, s. 538).

XVII. asırdan itibaren bilhassa Venedikliler, Fransızlar, Hollandalılar ve İngilizler İzmir'e yerleşmeye başladı. Bu kişiler kapitülasyonlardan faydalanıp şehrin bankacılık gibi ticari, sosyal işlerinde zamanla otorite haline geldiler. Kazançlarını sürekli hale getirmek isteyen Levantenler için özellikle İzmir ve İstanbul önemliydi. İlk dönemlerde yalnızca ticaret için gelen tüccarlar, zaman içinde buralarda yerleşik yaşama geçti (Oban, 2006, s. 58; Erpi, 2006, 162; Oban, 2007, s. 345-346).

Levantenler İstanbul, İzmir, Halep, İskenderiye, Selanik gibi yerlerde farklı isimlerle anılarak yüzlerce yıl faaliyetlerini sürdürdüler. Genellikle İstanbul, İzmir, Beyrut, İskenderiye gibi şehirleri kendilerine merkez olarak seçtiler (Yılmaz, 2011, s. 59). Fakat bu şehirlerin içinde

Osmanlılar ve Levantenler için Halep'in ayrı bir yeri vardı. Doğu ve Batı arasında önemli bir transit noktası ve ticaret şehri olan Halep zaman içinde çevresinde gerçekleşen istikrarsız ortamdan etkilenmiş ve bu durum Levantenlerin yeni bir durak aramasına sebep olmuştur. Anarşiden uzak ortamı ve uygun şartlarıyla İzmir XVII. asrın ortasından itibaren Avrupalıların akınına sahne olmuştur (Goffman, 2000, s. 44-45).

LEVANT'TA İZMİR'İN YÜKSELİŞİ

İzmir'in konumu itibarıyla özellikleri ve iç bölgelerde bulunan şehirler ile rahat bağlantısı kentin kurulduğu günden itibaren önemli bir liman olmasına Ege kıyılarındaki pek çok önemli ticaret merkezi içinden ön plana çıkmasına yol açtı. Helenistik dönemde İzmir ticaretinin merkezi Agora'ydı. Kent Bizanslılar döneminde adeta askeri bir üs haline geldi. IX. asırdan sonra Edremit, Foça ve Efes gelişme gösterdi. XII. asra kadar Efes, Foça ve diğer kıyı Ege şehirleri İzmir ile rekabet halindeydi (Baykara, 1974, s. 93). XII. asrın ortalarında İzmir'in daha güneyinde olan Ayasulug ve Balat İzmir'e göre iktisadî açıdan öndeydi. Venedik'in bu şehirlerde konsoloslukları mevcuttu. Daha kuzeydeki Foça'da Cenevizliler çeşitli ticarî faaliyetler içindeydi (Kütükoğlu, 2000b, s. 34).

Tarihsel süreçte şehrin ticaret hacmi artmış, Osmanlıların fethinin ardından yaşanan istikrar döneminde İzmir nüfusu şekillenmiştir. Akdeniz'deki adalardan ve Anadolu'dan yoğun bir şekilde göç İzmir'e doğru yaşanmıştır. Ancak şehir XV ve XVI. asırda henüz küçük bir kasaba görünümündedir. XVIII. asrın ikinci yarısında şehrin ticareti zirveye ulaşmıştır. İzmir bu dönemlerde çeşitli gruplar tarafından daha çok tercih edilir bir yer haline gelmiştir (Esirkiş Öztürk, 2023, s. 80; Goffman, 2000, s. 4).

İzmir'in Doğu Akdeniz'de diğer şehirlerden sıyrılıp önemli bir ticaret merkezi haline gelmesi ve dönüşümün yaşadığı dönem XVII. asrın başına denk gelmektedir. Doğu Akdeniz'de "Osmanlı Barışı" dönemi yani istikrarlı ortamın sağlanması, Halep ticaret yolunun güvenliğini kaybetmesi, Anadolu'dan gelen çeşitli kervanlar ve Uzak Doğu'dan gelen ipek kervanlarının İzmir'de görülmesine sebep oldu. XVII. asırdan itibaren öncelikle konsolosları, tüccarları, gezginleri ve misyonerleri İzmir'de bulmak mümkündür. XVII. asırda daha pek çok sebep İzmir'i tüccarlar için yerleşilebilir hale getirdi. Özellikle korunaklı limana sahip oluşu ve kıyıların kaçakçılık için elverişliliği, düşük vergi oranları ve Avrupalılar için gerekli bazı malzemelerin Anadolu'dan rahatlıkla elde edilmesi gibi sebepler İzmir'i diğer şehirlerden ayırt edici hale getirdi. Bu yükseliş özellikle şehri İstanbul'un iâşesi için kullanan Osmanlıların ve yerlilerin isteği dışında gerçekleşti (Pınar, 2001, s. XI-XII; Oban, 2006, s. 58).

İngilizler 1614'te, Fransızlar 1619'da İzmir'e Sakız'daki konsolosluklarının şubelerini açtılar. Ardından 1621'de tamamen İzmir'e yerleştiler. 1621'de şehirde Hollanda ve Venedik konsolosları da yerini aldı (Baykara, 1974, s. 94). Piyasada yer almak isteyen Yahudiler, Araplar, Ermeniler, adalardan gelen Rumlar ve Anadolu'daki anarşiden kaçan Türkler hızla İzmir'e yerleşti. 1620'de Ermeni ve Yahudiler İzmir'de uluslararası ticaretin gidişatını belirledi. Bu dönemde İzmir'de doğu ve batı arasındaki kervan taşımacılığı Arapların kontrolündeydi. Arapların İzmir ticaretinde doğrudan bir etkisi yoktu. İzmir'de Levantenler ve Türkler arasındaki bağı oluşturan aracılık ve acente işleri Hristiyan ve Yahudilerin kontrolündeydi. Bu dönemde bu gruplar henüz Levantenler ile akrabalık ilişkisi içinde değildi. İlişkiler ticarî düzeydeydi (Goffman, 2000, s. 69-70).

XVII. asırda Şehirdeki Rum ve Türk nüfusu artsa da Rumların nüfusu Türklere göre daha azdı. İzmir’de çoğunluğu Türkler oluştuyordu. 1630’lu yıllarda şehirde Müslümanlar olduğu gibi daha uzakta olan İsfahan ve Bursa’dan gelen Ermeniler, Sakızdan gelen Rumlar, İtalya ve Avrupa’nın diğer bölgelerinden Yahudiler; Hollandalılar, İngilizler gibi Frenk olarak adlandırılan Avrupalılar da bu dönemde İzmir’e gelip yerleşmeye başladı (Eldem ve diğerleri, 2017, s. 111).

İZMİR LEVANTENLERİNİN YAŞANTILARI

İzmir’in siyasi tarihine dair kaynaklar mevcut olsa da Osmanlı dönemi öncesine ait sosyal ve kültürel tarihine dair kayıtlar kısıtlıdır. İzmir ile alakalı seyahatnameler şehrin doğu ve batı arasında önemli bir ticaret merkezi haline gelmesinden itibaren dolayısıyla XVII. asırdan sonra ortaya çıkmıştır. Haçlı Seferleri ve sonrasında dönemlerde Levant’a çeşitli amaçlarla gelen gezginler ve misyonerler İzmir’i ziyaret etmemiştir. Kudüs ya da İstanbul gibi şehirler tercih edilmiştir. Bu durumun temel sebebi İzmir’in XVII. asra dek küçük bir kasaba görünümünde olması, ticaret yollarının güzergahında bulunmamasıdır. İzmir’in sosyal ve kültürel tarihi, antik dönemden Levant’ta önemli bir liman haline geldiği XVII. asra kadar bilinmezlikler içermektedir. Bu sebeple XVII. asır öncesi İzmir’de tüccarların faaliyetleriyle ilgili yorum yapmak zordur (Pınar, 2001, s. IX-XI).

XVII. asırdan itibaren gezginler şehre gelmeye başlamıştır. William Lithgow, Louis Deshayes, Polonyalı Simcon asrın başında itibaren İzmir’e gelen gezginlerdir. Bu durum aynı zamanda şehrin dünya ticaretiyle bağlantılı hale geldiğinin bir ispatıdır. Bu kişilerin İzmir ile aktardığı bilgiler kısıtlıdır (Pınar, 1998, s. 6).

1608 ve 1610’da iki kez İzmir’i ziyaret eden Ermeni asıllı Polonyalı Simeon şehir hakkında şu bilgileri aktarmaktadır. Geniş bir limana sahip İzmir körfezinde çeşitli yerlerden gemiler bulunmaktadır. Bunların en başında İstanbul, Venedik, Sakız ve diğer şehirlere ait gemiler ile Rumlar ve Ermenilerin gemileri gelmektedir. Etrafında çok sayıda zeytin ve nar ağaçları bulunan, meyvesi bol bu şehirde yüz hane Ermeni ve bir piskopos, bir keşiş ve bir papaz mevcuttur (Andreasyan, 1964, s. 19). Yazar İzmir’deki gündelik yaşantıya dair aktarımda bulunmamıştır.

1655-56 yıllarında seyahatlerde bulunan Fransız gezgin Jean Thevenot’un İzmir’e dair gözlemleri şu şekildedir: Homeros’un doğduğu şehir İzmir büyük ve önemli bir ticaret şehridir. Burada Hristiyanlar (Ermeniler, Rumlar) Türklerle bir arada yaşar. Şehirde bundan başka İtalyanlar da bulunurdu. Limandaki kalenin kapısının üzerinde Roma kilisesine dair armalar mevcuttur. Bu kale küçük bir liman etrafındadır ve içeri giren gemileri koruma altına alır. Gemiler burada demir atar. Limana dek gümrükler sıralanır. Konsoloslar ve Frenk tüccarların evlerinin kapısı denize doğrudur. Buradan istedikleri gibi kaçak bir şekilde malların sevkiyatını gerçekleştirmektedirler. Konsolosluk ve Frenk tüccarlarının evlerinin bulunduğu yer zaman içinde şehrin esas ticaretinin gerçekleştiği Frenk Mahallesi haline geldi. XVII. asrın ortasında İzmir nüfusu yaklaşık 90.000’di. Bu dönemde şehir doğu ve batı arasında önemli bir ticaret merkeziydi. Anadolu’nun denize açılan en değerli limanıydı. İran’dan gelen ürünler için Halep ile yarışabilecek kadar ticaret hacmine sahipti. Burada tüm Anadolu’nun ve Avrupa mallarının satışı yapılırdı (Thevenot, 1978, s. 216-218).

Tablo 1: XVII. asırda İzmir nüfusu (Baykara, 1974, s. 56).

Seyyah	Yıl	Genel Nüfus	Türk	Rum	Ermeni	Yahudi	Avrupalı
D'arvicux	1653	90.000	60.000	-	-	7-8.000	-
Tavernier	1657	90.000	60.000	15.000	8.000	6-7.000	-
Spon	1675	55.000	30.000	10.000	-	6-7.000	-
Lebruyne	1678	80.000	-	-	-	-	-
Careri	1693	50.000	-	-	-	-	-
Motraye	1699	24.100	14.000	8.000	400	1.500	200
Tournefort	1702	27.200	15.000	10.000	200	1.800	200

İzmir ve çevresi zeytinciliğe elverişli ovalara sahiptir. Şehrin etrafı birbirinden güzel bahçeler ile çevrilidir. İzmir’de herşey bolluk ve ucuzluk içindedir. İzmir’de içilen şarap Kanarya şarabından sonra en lezzetli ve en kaliteli şaraptır. Avrupalılar küfelerine üzümler doldurarak evlerinde şaraplarını kendileri üretmektedir (Thevenot, 1978, s. 218).

1701 ve 1702 yıllarında şehirde bulunan Tournefort’a göre: İzmir’in körfezi ticaret için çok elverişlidir. Burada sokaklar ve kaldırımlar muntazam bir şekilde döşenmiştir. İzmir’in en güzel yeri Frenk sokağıdır. Burası tüm limana hakimdir. Burada yer alan dükkanlar İzmir’in en önemli, en zengin dükkanlarıdır. İzmir’de 200’e yakın Frenk ikamet etmektedir. Kendilerinin dokuz manastırı bulunmaktadır. İzmir tüm Levant’ın içinde en zengin şehirdir. İzmir limanında dünyanın farklı yerlerinden gelen çeşitli ürünler ve tüccarlar toplanırdı. İzmir’deki Fransızlar ticarete ilerlemiştir. 1702 yılında şehirdeki otuz kadar Fransız’ın işleri iyi ilerliyordu. İngilizlerde sayıca fazlaydı. İzmir’de ticaret bağlantıları gittikçe geliyordu. İzmir’de Hollandalı iyi konumda olan yirmi sekiz tüccar bulunurdu. Cenevizliler yalnızca iki kişiydi. Bu kişilerde Fransızların himayesinde ticaretini yapardı. Şehirde o sırada hiç Venedikli yoktu ancak bir Venedik konsolosu mevcuttu (Tournefort, 2013, s. 247-248).

Buradaki yabancı tüccarlar birbirine karşı çok nazik. Tören ve görgü kurallarına dikkat ediyorlar. Bu sokakta genellikle Avrupa dilleri konuşulur ve insanlar kendilerini Avrupa’da gibi hisseder. Avrupalılar birbirini gördüğünde şapkasını çıkarır ve selam verir. Kiliselerde özgürce ilahiler okunur, vaazlar verilir. Meyhaneler gece gündüz hizmet verir. Buralarda oyunlar oynanır, güzel yemekler yenir, Fransız, Türk ve Rum geleneksel dansları yapılır. Ancak henüz bir rıhtıma sahip değil. Burada bir de rıhtım olsaydı Frenk Mahallesi çok daha güzel bir yer haline gelirdi. Evler deniz kenarında olduğu için dalgalar bu evlerin duvarlarına vurur. Gemiler neredeyse dükkanların içine kadar girmektedir (Tournefort, 2013, s. 249-250).

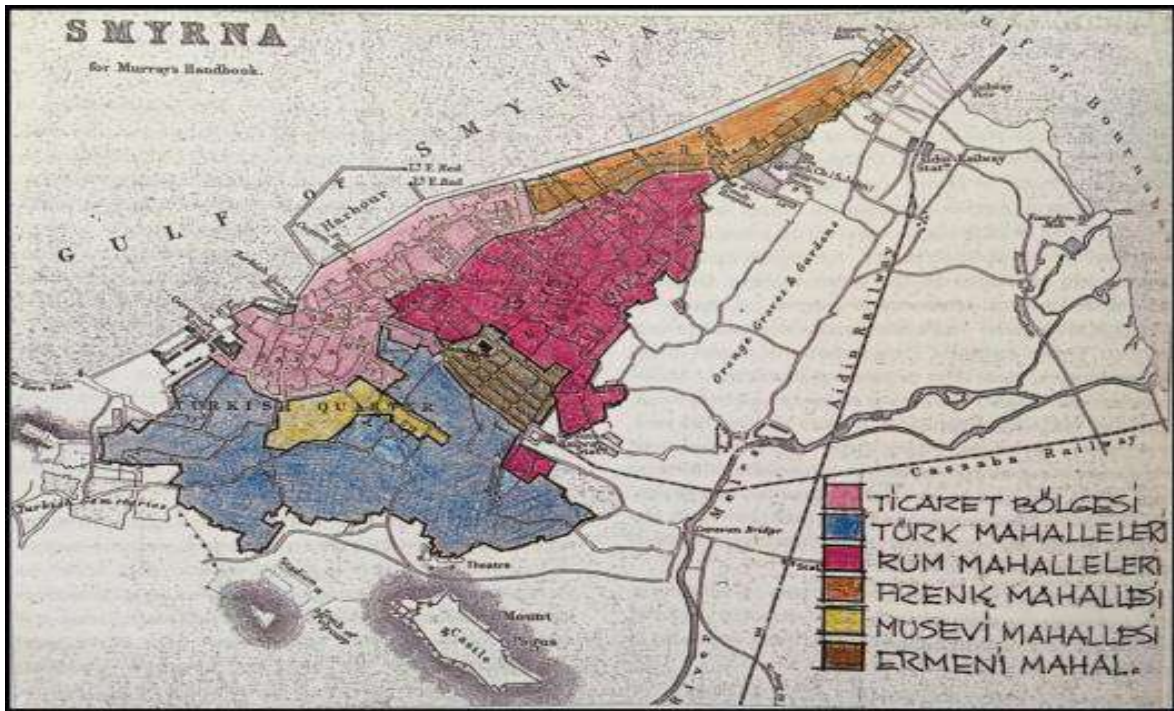
Tablo 2: XVIII. asırda İzmir nüfusu (Baykara, 1974, s. 56).

Seyyah	Yıl	Genel Nüfus	Türk	Rum	Ermeni	Yahudi	Avrupalı
Lucas	1714	100.000	60.000	20.000	8.000	-	-
De Saumery	1723	300.000	-	-	-	-	-
Ch. St. Maure	1725	60.000	50.000	8.000	-	4.500	-
Tollot	1731	76.000	50.000	12.000	7.000	7.000	-
Thompson	1733	28.000	15.000	10.000	600	2.000	400
Pockocke	1737	100.000	80.000	10.000	2.000	6.000	-

Tablo 3: XVIII. asırda İzmir nüfusu (Baykara, 1974, s. 56).

Seyyah	Yıl	Genel Nüfus	Türk	Rum	Ermeni	Yahudi	Avrupalı
Riedesel	1768	120.000	-	-	-	-	-
Ch. Gouffier	1776	102.200	65.000	21.000	6.000	10.000	200
Sestini	1778	150.000	97.000	30.000	8.000	12.000	3.000
Miranda	1786	150.000	-	-	-	-	-
Dallaway	1794	100.000	-	-	-	-	-

Türkler ve Frenkler çok az birbirlerinin mahallesine gider; Frenklerde Türklerle kaynaşma gereksiniminde bulunmazdı. Frenkler ticaretlerini de kendi içlerinde yapardı. Türkler ticaretle uğraşmazdı ya da çok azı ticaretle ilgilenirdi. Levant'ta Türkler ve Frenkler arasında aracılık hizmetlerini daha çok Ermeni ve Rumlar yapardı. İki kültür arasındaki mesafe daima korunurdu. Levant'taki Avrupalılar daha çok birbiriyle yakın ilişki kurardı. Savaş ya da gerginlik yaşayan ülkelerin konsolosları zaman zaman bir araya gelir bu buluşmalarda siyasete girilmez; birbirlerini ziyaret etmeye, birlikte eğlenmeye devam ederlerdi (Wood, 2013, s. 300-301).

Şekil 1: XIX. Yüzyıl'da İzmir Mahalleleri (Rauf Beyru, 19. Yüzyılda İzmir Kenti, Literatür Yayınları, Mart 2011, s. 90.)

1830'larda İzmir'de bulunan bir gezgin şehirdeki Frenklerin dünyadaki tüm topluluklardan çok huzur ve özgürlük içinde bir hayat yaşadıklarını bildirmektedir. Frenklerin bu koşullarının Türklerin inanışlarına saygı duyuldukları müddetçe süreceğine inanmaktadır. 1837'de şehirde bulunan Slade'e göre ise; Hristiyanlar yüz yıllık ticari birikime sahip oldukları İzmir'de diğer şehirlerden daha çok büyük saygınlığa sahiptir (Schiffer, 1992, s. 346).

Osmanlıların 1856'da Levantenlere mülkiyet hakkı tanınmasıyla İzmir'e yoğun bir şekilde göç başlamıştır. Levantenlerin Osmanlı topraklarında mülk sahibi olamamasının tek sebebi

Osmanlı hukuku değildi. Levantenlerin asıl ülkeleri de Osmanlı halkı ile ticaret haricinde duygusal ilişkiye sahip olması taraftarı değildi. Fransız idareciler vatandaşlarının Osmanlı ülkesine yerleşmelerini engellemek adına mülk sahibi olmalarını yasaklamış ve Levant'ta kalış sürelerine kısıtlama getirmiştir. (Gürhan, 2022, s. 30-32).

Tablo 4: XIX. asırda İzmir nüfusu (Baykara, 1974, s. 56).

Yıl	Genel Nüfus	Rumlar
1803	100.000	30.000
1850	125.000	60.000
1880	160.000	80.000
1910	225.000	100.000

XIX. asırda Tanzimat dönemi sonrası Osmanlıların Avrupa ile artan ilişkileri Levantenleri bulundukları şehirlerde daha çok güçlü ve zengin hale getirdi. Bu tarihlerde Whittall, Rees, Edwards, Forbes, La Fontaine aileleri İngilizlerin İzmir'deki önde gelen aileleriydi. İzmir'deki Levantenler arasında ticaret ile uğraşanların haricinde çerçicilik, aracılık, toptancılık, matbaacılık ile sektörlerinde aktif olan aileler de vardı (Gürhan, 2022, s. 32).

Levantenler zaman içinde Osmanlı ekonomisi ve Avrupa ile siyasi ilişkilerinde etkin oldular. Meşrutiyet dönemleri ile bu topluluk devlet yönetimindeki saygınlıkları, Avrupa'ya benzer giyim tarzları ile Osmanlı devlet adamları ve milliyetçi kişilerin hedefi haline geldi. II. Meşrutiyet'in ardından artan milliyetçilik düşüncesiyle Levantenlerin Osmanlı Devletindeki ekonomik kazanımları ve siyasi güçleri engellenmek istendi (Oban, 2007, s. 352).

XX. asrın başında İttihatçılar Osmanlı yönetimini ele geçirdiğinde ekonomi yabancıların güdümündeydi. Osmanlı henüz II. Meşrutiyet gerçekleşmeden kapitülasyonlar ile yarı sömürge hale gelmişti. O dönemde İttihatçılar ve Türk milliyetçileri Avrupa'ya ulaşabilmenin yolunun millî bir burjuvaziye sahip olmaktan geçtiğine; kapitülasyonlar ile Avrupa'dan alınan borçların zararlı olduğuna inanıyordu. Bu fikre istinaden I. Dünya Savaşı'yla İttihat ve Terakki yönetimi bir nota ile kapitülasyonları kaldırdığını duyurdu. Ardından devletin para çıkarma yetkisi Osmanlı Bankasından alındı ve tarıma, sanayiye imrendirecek gümrük sistemi oluşturuldu ve "millî tüccar" oluşturma çalışmaları sürdürüldü. İzmir'de 1914-1918 yılları arasında yaşanan süreç Levanten ve azınlıkların aleyhine; Türklerin lehine gelişti (Durgun, 1998, s. 4-6). Bunun üzerine Levantenlerin pek çoğu Avrupa ya da Amerika'ya yerleşerek Anadolu topraklarını terk etti. Geride kalan Levanten aileler varlıklarını cumhuriyet yıllarına kadar sürdürmeye devam etti (Oban, 2007, s. 352).

Şekil 2: Frenk Caddesi 1884 (Çınar Atay, 19. Yüzyıl İzmir Fotoğrafları, Suna & İnan Kırarç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1997, s. 115).

Lozan'ın ardından kapitülasyonların kaldırılması Türkiye'de kalan Levantenler için zorluklar yarattı. Ticarete millî politikalar izlenmesi ve Türklerin artık ticarete ön plana çıkmasıyla Levantenler sahip olduğu ayrıcalık ve gücün çoğunu kaybetti. 1930 Dünya Ekonomik Buhranı da Levantenlerin ticaretteki kazançlarına ciddi şekilde zarar verdi (Oban, 2007, s. 348-352).

İzmir Levantenler Derneği ile yapılan görüşmeye istinaden günümüzde İzmir'de yaklaşık 500-600 Levanten'in yaşadığı bilgisine ulaşılmıştır. Bu kişiler sırasıyla en çok Alsancak, Karşıyaka, Bornova, Çeşme ve Buca'da ikamet etmektedir. Cumhuriyet ile ayrıcalıkların kaybedilmesi; madencilik, gemi ve tren işletmeciliği gibi sektörlerin kamulaştırılması ve Türk Vatandaşı Olmayanların Yapamayacağı İşler Kanunu'yla kapital sahibi Levantenlerin önemli bir kısmı Türkiye'yi terk etti. Amerikalılar, İngilizler ilk önce ayrılan grup oldu. Fransızlar da sonradan İzmir'den çekildi. İtalyanlar en geç Türkiye'den ayrılan ve günümüzde İzmir Levantenlerinin içinde varlığını sürdüren topluluktur. Günümüzde İzmir'deki Levantenler genellikle turizm, gemicilik ve acentacılık (Arkaslar), kuru meyve, pamuk ve otomotiv (Enriko Aliberti Otomobilcilik) sektörleri ile uğraşmaktadır. Levantenlerin içinde çift vatandaşlığa sahip olanlar olduğu gibi, yalnızca Türk vatandaşlığına sahip olanlar da bulunur. Cumhuriyet ile mal ve mülk alımının kolaylaştırmak adına Türk Vatandaşlığı İzmir Levantenleri arasında yaygınlaşmıştır. Günümüzde Levantenler İzmir'de kültürlerini sürdürmektedir. Kültürleri genellikle kilise çevresinde şekillenmektedir. Meryem Ana Günü, kilise ayinleri, düğünler, cenazeler, karnavallar, Paskalya zamanı, Noel gibi özel günler Levantenler tarafından yaşatılan değerlerdendir. İzmirli Levantenlerin kendine ait bir mutfak kültürü vardı. Kimisi bu kültürü günümüze kadar getirebilmiştir (Esirkiş Öztürk, 2023, s. 118-119).

SONUÇ VE BULGULAR

Günümüzden beş bin yıl öncesinde kurulan İzmir, Doğu ve Batı arasında adeta bir köprü görevi görmekteydi. Bereketli toprakları, ılıman iklimi, iç bölgeleri ile kolay ulaşımı her millettten insan için İzmir'i cazip hale getirdi. Doğal ve beşerî sebeplerle defalarca şekillenen şehir, günümüzdeki Kadifekale eteklerine Büyük İskender'in emriyle kuruldu. Son olarak 13 Eylül 1922 yangının ardından şehir kozmopolit birikimini ve görünümünü kaybetti.

Osmanlılar İzmir'i 1426'da fethettiğinde adeta küçük bir kasaba görünümündeydi. Akdeniz kıyılarının Osmanlılar tarafından ele geçirilmesi, yaşanan barış ortamı ve doğuda bulunan Halep yolunun güvenliğini kaybetmesi gibi sebeplerle XVII. asırdan itibaren İzmir, Levant'ın en önemli şehri haline geldi. Osmanlı sınırlarında bulunan diğer limanları ticari açıdan açık ara geride bırakan İzmir, Avrupalı konsoloslar, tüccarlar ve gezginler için önemli bir durak oldu. Halbuki XVII. asır öncesi birçok gezgin Anadolu'ya geldiğinde İzmir'e uğramadan İstanbul ve Kudüs gibi kutsal şehirleri ziyaret etme ihtiyacı hissetmiştir. Levanten adındaki Avrupalı tüccarları İzmir'e çeken birkaç önemli faktör bulunmaktaydı.

Bu çalışma ile ulaşılan bulgular şu şekildedir:

1. Levanten kavramı üzerinde akademisyenler ve araştırmacılar hem fikir değildir ancak genel olarak Levantenler aslında Avrupalı olan, Levant olarak adlandırılan Doğu Akdeniz'e çeşitli nedenlerle gelip genellikle ticaret, sanayi ya da hizmet sektörü ile uğraşan ve birkaç kuşak boyunca yerleşik yaşama geçen kişilerdir. Levantenler genellikle Katolik, birden çok dil bilgisine sahip, kendilerine has bir aksan ile bu dili konuşan, bulundukları şehirlerde siyasi ve iktisadî gücü olan insanlardır. İzmir'e gelen Protestanlarda zaman içinde Levanten olarak anılmıştır. İzmir'de bulunan Osmanlı vatandaşı yerli Rumlar ve Ermeniler evlilik yoluyla Levantenler ile akraba olmuş ve Levantenlerin bir parçası olmuşlardır.
2. İzmir XVII. asırdan itibaren kalkınmaya başlamasıyla çeşitli çevrelerden yoğun bir şekilde göç almıştır. Şehirde nüfus yoğunluğunu oluşturan grup Türklerdir. Şehrin alt yapısı inşa edilen hanlar ve depolarla ticarete hazır hale getirilmiştir.
3. XVII. asırdan itibaren İzmir iktisadî olarak kalkınmaya başlayınca gezginlerin de ilgisini çekmeye başlamıştır. Daha önceki yıllarda İstanbul ya da Kudüs gibi kutsal şehirleri ziyaret eden gezginler XVII. asrın ilk yarısından itibaren İzmir'i de ziyaret eder olmuştur.
4. XVII. asırda ve daha sonraki dönemlerde İzmir'e gelen gezginler yine Osmanlı İzmir'inin ilk turistleri sayılabilir. Bu kişilerin İzmir hakkında yazdıkları seyahatnameler günümüzde İzmir'in turizm tarihine kaynaklık etmektedir. Charles Texier (2002) Küçük Asya, Tournefort Seyahatnamesi (2013), Tavernier Seyahatnamesi (2006) ve Thevenot Seyahatnamesi (1978), Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi (1964) bu eserlerden bazılarıdır.
5. İzmir'de bulunan Avrupalı konsoloslar ve Levantenler Avrupa'nın önde gelen şehirlerinden farksız bir şekilde özgürce yaşamlarını sürdürmüştür. Levantenler özgürlüklerini sahip oldukları kapitülasyonlar ile elde etmiştir.
6. Bugün Alsancak olarak bilinen yerde Osmanlı döneminde Frenk Mahallesi bulunmaktaydı. Körfezin kenarına inşa edilen bazı tüccarların evlerinde kaçakçılık faaliyetleri sürdürülürdü.
7. XX. asırdan itibaren yaşanan bazı olumsuz gelişmeler İzmirli Levantenler için yıpratıcı olmuştur. Meşrutiyet süreci ve artan milliyetçi politikalar, I. Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti'nin kapitülasyonları kaldırdığını ilan etmesi, son olarak Lozan Antlaşması ile kapitülasyonların tamamen kaldırılması Levantenler için ayrıcalıklı dönemin tamamen

bitmesi anlamına geliyordu. Ayrıca milliyetçi temeller üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde her anlamda Türkler ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu sebeple süreç içinde birçok Levanten aileleriyle birlikte İzmir'i terk etmiştir.

8. Levantenler günümüzde az da olsa İzmir'de yaşamlarını sürdürmektedir. Aralarındaki kültürel etkileşim İzmir Levantenler Derneği aracılığı ile canlı tutulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca Levanten Miras Vakfı (The Levantine Heritage Foundation) dünya çapında Levantenlerin mirasına sahip çıkmaktadır. İlgili kuruluş aracılığıyla Levantenler ile alakalı konferanslar düzenlenmektedir. Levantenler ile yapılan çalışmalar sürekli güncellenerek bu vakfın veri tabanına işlenmektedir.

Not: Bu çalışma Kapadokya Üniversitesi, Turist Rehberliği Yüksek Lisans Programında 4 Ağustos tarihinde sunulmu ve kabul edilmiş "İzmir Levantenlerinin Yaşantısı" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

TABLO VE ŞEKİLLER

Tablo 1: XVII. asırda İzmir nüfusu (Baykara, 1974, s. 56).

Tablo 2: XVIII. asırda İzmir nüfusu (Baykara, 1974, s. 56).

Tablo 3: XVIII. asırda İzmir nüfusu (Baykara, 1974, s. 56).

Tablo 4: XIX. asırda İzmir nüfusu (Baykara, 1974, s. 56).

Şekil 1: XIX. Yüzyıl'da İzmir Mahalleleri (Rauf Beyru, 19. Yüzyılda İzmir Kenti, Literatür Yayınları, Mart 2011, s. 90.)

Şekil 2: Frenk Caddesi 1884 (Çınar Atay, 19. Yüzyıl İzmir Fotoğrafları, Suna & İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1997, s. 115).

KAYNAKÇA

1. Andreasyan, H.D. (1964) *Polonyalı Simeon'un seyahatnâmesi 1608 – 1619*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
2. Baykara, T. (1974). *İzmir şehri ve tarihi*. İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası.
3. Beyru, R. (2011). *XIX. yüzyılda İzmir kenti*. İstanbul: Literatür Yayınları.
4. Chatziconstantinou, A. (2011). *XIX. yüzyıl gezi edebiyatında Levantenler*. F. Yılmaz (Yay. haz.), Geçmişten Günümüze Levantenler (s.s. 81-94) içinde. İzmir: İzmir Ticaret Odası Kültür, Sanat ve Tarih Yayınları.
5. Durgun, B. (1998). *1919-1922 yılları arasında İzmir'de iktisâdî durum* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi T.C. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.
6. Eldem, E., Goffman, D., ve Masters B. (2017). *Doğu ile batı arasında Osmanlı kenti Halep İzmir ve İstanbul*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
7. Erpi, F. (2006). *Toplum kültürü ve yerel mimaride yansıması-üç örnek: Batı Anadolu'da Türk, Rum ve Levanten konutları*. A. Yumul, F. Dikkaya (Yay. Haz.), Avrupalı mı Levanten mi? (s. 151- 169) içinde. İstanbul: Bağlam Yayınları.
8. Esirkiş Öztürk, N. (2023). *Osmanlı İzmir'inde Levanten Yaşantısı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kapadokya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Araştırma Enstitüsü Turist Rehberliği Anabilim Dalı, Nevşehir.
9. Goffman, D. (2000). *İzmir ve Levanten Dünya (1550-1650)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. Guest, R. (yayın tarihi yok) *İskenderiye Maddesi, Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi*, C: V/II, s. 1084-1088. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

10. Gürhan, İ. (2022). *19. yüzyıl İzmir Levantenleri ve kent morfolojisine etkisi üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Ankara.
11. İnalçık, H. (2000). İmtiyâzât. *Diyanet İşleri Başkanlığı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 22, s.s. 245-252). İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
12. Keleş, E. (2011). Hayriye tüccarı elhac Mehmet Aga'nın terekesi. *Türk Tarih Kurumu Belgeler Dergisi*, Cilt 32, s.s. 67-104. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
13. Kütükoğlu, M. (1988). Ahidnâme. *Diyanet İşleri Başkanlığı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 1, s.s. 536-540). İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
14. Kütükoğlu, M. (2000b). *XV ve XVI. asırlarda İzmir kazasının sosyal ve iktisâdî yapısı*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı.
15. Oban, R. (2006). *İzmir'deki eski kentsel dokusunun korunması ve turizm açısından değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir.
16. Oban, R. (2007). Levanten kavramı ve Levantenler üzerine bir inceleme. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. (Sayı: 22, s.s. 337-356).
17. Ortaylı, İ. (1995). Levantenler. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. (Cilt: 5, s.s. 204-207). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
18. Pınar, İ. (2001). *Hacılar, seyyahlar, misyonerler ve İzmir*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.
19. Pınar, İ. (1998). *Gezginlerin gözüyle İzmir XVII. Yüzyıl*. İzmir: Akademi Kitapevi.
20. Schiffer, R. (1992). Avrupalıların XIX. yüzyıl başlarındaki İzmir'le ilgili görüşleri. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, I (II), ss. 339-364.
21. Şenel, Ş. (2002). Osmanlılarda ticaret anlayışı ve ticaret teşkilatında yeni bir yapılanma: Hayriye tüccarları. *Türkler Ansiklopedisi* (Cilt 10, s. 736-743) içinde. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
22. Şenocak, B. (2016). *Levant'ın yıldızı İzmir*. İzmir: Yakın Kitabevi Yayınları.
23. Thevenot, J. (1978). *1655-1656'da Türkiye*. (Çev. Nuray Yıldız). İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
24. Tournefort, J. De. (2013). *Tournefort seyahatnamesi*. (Çev. Ali Berktay). İstanbul: Kitap Yayınevi.
25. Turan, Ş. (2003). Levant. *Diyanet İşleri Başkanlığı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 27, ss. 145-147). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
26. Wood, A. (2013). *Levant kumpanyası tarihi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
27. Yıldız, M. (2012). İzmir Levantenleri üzerine inceleme. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 4 (13), s.s. 36-54.
28. Yılmaz, F. (2011). *Ârafda kalanlar*. F. Yılmaz (Yay. haz.), Geçmişten Günümüze Levantenler. (s. 47-78) içinde. İzmir: İzmir Ticaret Odası Kültür, Sanat ve Tarih Yayınları.